

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

04.01 – МКР. 1666 “С” 2022.11.07. 011. ПЗ

МАРЧУК ВОЛОДИМИР ІЛІЧ

2023 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ННІ неперервної освіти і туризму

УДК 005.332.4:631.115

ПОГОДЖЕНО
Директор
ННІ неперервної освіти і туризму
Іван ГРИЦЕНКО
(підпис)

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
В.о. завідувача кафедри публічного
управління, менеджменту інноваційної
діяльності та дорадництва
Сергій ПРИЛІПКО
(підпис)

« » 2023 р.

« » 2023 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Управління інноваційною діяльністю агросервісних

підприємств»
Спеціальність 073 «Менеджмент»

Освітня програма «Управління інноваційною діяльністю»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна
Гарант освітньої програми
д. е. н., професор
Ольга ВИТВИЦЬКА
(підпис)

Керівник магістерської
кваліфікаційної роботи
к. е. н., доцент
Тереза МИКИШЕЙ
(підпис)

Виконав

Володимир МАРЧУК
(підпис)

КИЇВ – 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ІННІ неперервної освіти і туризму

ЗАТВЕРДЖУЮ

В. о. завідувача кафедри публічного
управління, менеджменту інноваційної
діяльності та дорадництва

«23» листопада 2022 р.

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

СТУДЕНТУ

Марчуку Володимирі Іллічу

Спеціальність **073 «Менеджмент»**

Освітня програма **«Управління інноваційною діяльністю»**

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи: **«Управління інноваційною
діяльністю агросервісних підприємств»**

затверджена наказом ректора НУБіП України від 07.11.2022 р. №1666 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру

2023.11.03

Рік, місяць, число

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: законодавчі та
нормативно-правові акти, офіційні матеріали Державного комітету статистики

України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, дані

статистичної звітності підприємств галузі аграрного сервісу, наукові праці

вітчизняних та зарубіжних вчених, інформаційні ресурси мережі Internet.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Стан та проблеми інноваційної діяльності агросервісних підприємств
2. Напрями та шляхи підвищення ефективності агросервісних підприємств

Дата видачі завдання «23» листопада 2022 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Тереза МИКИЦЕЙ

Завдання прийняв до виконання

(підпис)

Володимир МАРЧУК

РЕФЕРАТ

Марчук В.І. Управління інноваційною діяльністю агросервісних підприємств: магістерська кваліфікаційна робота : спец. 073 Менеджмент ОПІ “Управління інноваційною діяльністю” НУБіП України. керівник Т.Д.

Микицей, к.е.н., доцент. Київ, 2023. 83 с.

Анотація. Розглянуто активізацію впровадження інновацій у системі управління агросервісних підприємств, що передбачає як зміни та перетворення вже існуючих, так і впровадження абсолютно нових об’єктів, процесів, технологій та способів, вимагає радикальної зміни компонентів державного регулювання інноваційного розвитку системи агросервісних підприємств: змісту, форм, методів, технологій, засобів, системи регулювання тощо.

Відзначено в роботі результативність інноваційного процесу, що складається з низки послідовних етапів, фінальна стадія яких характеризується перетворенням інновацій з ідей на конкретне її втілення, є належне ресурсне забезпечення, економічна стабільність всіх учасників цього процесу та позитивний вплив чинників даного розвитку.

Розглянуто стан та проблеми інноваційної діяльності агросервісних підприємств та проведено аналіз фінансового забезпечення.

Запропоновано напрями підвищення ефективності управління інноваційною діяльністю та інноваційними ризиками в агросервісних підприємствах.

Ключові слова: інноваційний розвиток агросервісних підприємств, модернізація системи, структурно-функціональні трансформації, розвиток інфраструктури.

	З М І С Т
ВСТУП	
Розділ I	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРОСЕРВІСНИХ ПІДПРИЄМСТВ
1.1.	Інновації в економічному розвитку підприємства
1.2.	Суть управління інноваційною діяльністю агросервісних підприємств
1.3.	Підходи до оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств.....
	Висновки до розділу I
Розділ II	СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОСЕРВІСНИХ ПІДПРИЄМСТВ
2.1.	Підприємства аграрного сервісу в ринковій економічній системі
2.2.	Аналіз фінансового забезпечення інноваційної діяльності агросервісних підприємств
2.3.	Оцінка інноваційної діяльності підприємств агросервісу
	Висновки до розділу II
Розділ III	НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРОСЕРВІСНИХ ПІДПРИЄМСТВ
3.1.	Розвиток інфраструктури інноваційної діяльності агросервісних підприємств
3.2.	Управління інноваційними ризиками агросервісних підприємств
	Висновки до розділу III
	ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ
	ДОДАТКИ
	СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

НУБІП України

ВСТУП

Актуальність теми. Однією із переваг України є її природно-кліматичний та ресурсний потенціал, що створює передумови для формування

провідних позицій у сфері забезпечення світових ринків продукцією сільськогосподарського виробництва та продуктами її переробки. Однак,

характерними рисами діяльності вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції є дефіцит власних фінансових ресурсів та

низька ефективність господарювання, які в сукупності призвели до виникнення об'єктивної необхідності обслуговування сфери сільського

господарства агросервісними підприємствами. При цьому, ефективність господарювання останніх значною мірою впливає на результативність сільськогосподарського виробництва, а їх інноваційна діяльність сприяє розвитку сільського господарства України.

В економічній літературі особливості інноваційного забезпечення аграрного виробництва досліджували О. Бутова, К. Волощук, О. Даций, С. Дем'яненко, С. Володін та ін.

Мета і завдання дослідження. Метою магістерської кваліфікаційної роботи є розробка теоретичних засад інноваційної діяльності агросервісних підприємств та практичних рекомендацій щодо прийняття рішень в управлінні інноваційною діяльністю суб'єктів агросервісу. Реалізація мети зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- розглянути суть управління інноваційною діяльністю агросервісних підприємств;
- обґрунтувати необхідність агросервісного обслуговування вітчизняних сільськогосподарських виробників;
- визначити перспективи розвитку інноваційної діяльності вітчизняних агросервісних підприємств;
- проаналізувати механізм фінансового забезпечення інноваційної діяльності суб'єктів агросервісу;

- розкрити суть методики економічної оцінки ефективності інноваційних проєктів у сфері агросервісу;
- розробити механізм управління інноваційними ризиками агросервісних підприємств;

- визначити місце інноваційної діяльності агросервісних підприємств в інфраструктурі інноваційної діяльності сільськогосподарських виробників.

Об'єктом дослідження є процес управління інноваційною діяльністю агросервісних підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів управління інноваційною діяльністю вітчизняних суб'єктів агросервісу.

Методи дослідження. Теоретичною основою магістерської кваліфікаційної роботи є системний підхід до вивчення економічних об'єктів, процесів та явищ, наукові розробки та дослідження вітчизняних і закордонних вчених з питань інноваційного розвитку підприємств та особливостей функціонування аграрного сервісу. Застосовуються загальнонаукові методи, зокрема методи порівняння, гіпотетико-дедуктивний, аналізу та синтезу, абстрагування, індукції та дедукції, ідеалізації, використання яких дало можливість узагальнити та уточнити понятійний апарат з проблеми дослідження, виявити роль інноваційної діяльності у сфері агросервісу в системі інноваційного забезпечення сільськогосподарського виробництва тощо.

Інформаційну базу склали відповідні законодавчі та нормативно-правові акти, офіційні матеріали Державного комітету статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, дані статистичної звітності підприємств галузі аграрного сервісу, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, інформаційні ресурси мережі Internet.

Структура та обсяг роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ
ДІЯЛЬНІСТЮ АГРОСЕРВІСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Інновації в економічному розвитку підприємства

Рушійною силою розвитку будь-якої економічної системи є впровадження різного роду інновацій. Особливо гострою потреба у формуванні господарського процесу на інноваційній основі відчувається

підприємствами в умовах жорсткої конкуренції ринкової економіки. Застосовуючи нововведення, підприємства можуть знизити витрати виробництва, виготовляти нову або удосконалену продукцію, розробити досконалу систему розробки та реалізації управлінських рішень, що дозволить їм не тільки зберегти конкурентні переваги та втратити частку на ринку, але й покращити свої конкурентні позиції.

Термін «інновація» має латинське походження та означає зміну, оновлення. У перекладі з англійської *innovation* – це нововведення, новаторство. Вперше поняття «інновація» з'явилося у роботах культурологів ще в XIX ст. і означало введення певних елементів однієї культури в іншу [4, с. 8].

Приблизно в цьому ж напрямку проводив дослідження місця та функцій підприємця у процесі розвитку виробництва В. Мітчелліх, який особливу увагу приділив обґрунтуванню ролі та задач підприємця у забезпеченні технічного прогресу. За спільною думкою фахівців найбільш повне обґрунтування формування і розвиток основних положень інноваційної теорії здійснено у роботах австрійського економіста Й. Шумпетера. Свою концепцію дослідник виклав у відомій роботі «Теорія економічного розвитку» (1911), в якій джерелом кон'юнктурних коливань він визначив «динамічного підприємця». Аналізуючи причини вказаних коливань, Й. Шумпетер вперше виділив і дав характеристику так званим «новим комбінаціям» факторів

виробництва, основними серед яких є: 1) виготовлення нового, тобто ще невідомого споживачам, блага або створення нової якості того чи іншого блага; 2) запровадження нового, тобто даній галузі промисловості практично ще невідомого, методу (способу) виробництва, в основу якого покладено нове наукове відкриття і який може полягати також в новому способі комерційного використання відповідного товару;

З 1960-х рр. відомі такі визначення [6] Ла Пьерре – будь-яка зміна у внутрішній структурі господарського організму шляхом переходу від першочергового в новий стан (трансформація системи); П. Вітфілда –

розвиток творчої думки та її перетворення у готовий продукт, процес чи систему; П. Друкера – особливий інструмент підприємців, засіб, за допомогою якого вони використовують зміни як шанс здійснити новий вид бізнесу або

послуг; К. Найта – впровадження будь-чого нового по відношенню до галузі або її безпосередньому оточенню; особливий випадок процесу зміни в організації та ін. Особливе місце серед наведених глумачень посідає визначення П. Друкера – одне з найбільш «пізніх» за часом, але, що достатньо повно відображає зміст класичного визначення Й. Шумпетера з одночасним виділенням підприємницького фактору як умови ефективності розвитку

виробництва.

Отже, можна визначити три основних підходи до трактування сутності «інновацій»:

- як будь-які якісні зміни (Й. Шумпетер, Ла Пьерре, П. Друкер);
- як діяльність, процес (П. Вітфілд, К. Найт, В. Соловйов);
- як результат діяльності (Ю. Яковець, П. Харів, В. Соловйов).

Процесний підхід дуже поширений, оскільки принцип виділення інновацій, який покладено в його основу, з науково-технічних позицій відображає їх значення і цілі в суспільному розвитку в цілому, а також у

здійсненні виробничо-господарських процесів на макро- та мікроекономічному рівнях. У межах цього підходу значно простіше та

наочніше досліджувати кількісні й якісні параметри інновацій, визначити економічний та інші види ефекту від їх практичного використання.

В Законі України «Про інноваційну діяльність» інновації – це новостворені (застосовані) і (або) удосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [14].

Отже, практика показує, що по суті «інновація» та «нововведення» є синонімами і в однаковій мірі використовуються для означення відповідних процесів і явищ. Дещо інший зміст при цьому вкладається в поняття «новинка». Трактуючи інновацію як результат творчого процесу, більшість авторів як синоніми цього терміну використовують поняття «нововведення» і «новинка», в той час як представники першого напрямку наукової думки (що розуміли інновацію як будь-яку зміну) не притримуються подібної думки, а, синонімізуючи терміни «інновація» і «нововведення», новинку вважають результатом перших двох, що представлені у вигляді конкретного результату творчої діяльності. Ця позиція є найбільш раціональною та

дозволяє конкретизувати основні категорії інноваційної теорії.

Новинка (новація) є конкретним результатом розробки нової наукової ідеї, що має форму зразку нової техніки, конструкційного матеріалу для виробництва будь-якої продукції та ін., що відрізняються від тих, що застосовувалися раніше своїми якісними характеристиками та дають можливість підвищити ефективність виробництва. Новація також може бути представлена у вигляді наукової, технічної або іншої документації, тобто у вигляді інформації, що описує технологічні, організаційні, управлінські та інші процеси і явища нематеріального характеру, якщо вона здатна ефективно вплинути на результати матеріального виробництва.

Підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що нововведення (інновації) є процесом впровадження, розповсюдження і використання новинок. Метою нововведень є безпосереднє задоволення суспільних потреб в продуктах,

процесах, послугах більш високого якісного рівня, ніж ті, що застосовувалися раніше.

В умовах різних потреб ринку, неоднорідності товарної маси одного й того ж профілю, викликаних попитом на відносно невеликі партії продукції цільового призначення, проявляється одна з найбільш характерних особливостей виробничої діяльності – збільшення обсягів малосерійного виробництва продукції самої широкої номенклатури з різними внутрішніми модифікаціями, що адаптують її до конкретних умов споживання. Цей здавалося б, позитивний аспект «створює» своєрідне протиставлення виробничих інтересів виробників та споживачів.

У сучасних економічних умовах виробникам, які в основній своїй масі знаходяться у достатньо складному матеріально-технічному і фінансовому становищі, значно простіше займатися випуском уніфікованих і стандартизованих виробів, що дозволяють отримати економію матеріальних, трудових та інших витрат. Споживачі ж бажають отримувати продукцію з найбільш високими споживчими властивостями, техніко-економічні параметри експлуатації якої максимально відображали б їх інтереси та забезпечували отримання максимального ефекту від її практичного застосування у порівнянні з конкурентами, що використовують аналогічне, але стандартизоване обладнання і техніку.

Разом із тим, у межах технологічної виробничої системи і виробники, і споживачі у багатьох випадках виступають в обох цих якостях. Тому, на практиці достатньо часто відбувається свого роду нашарування одних інтересів на інші. Як наслідок, негативний ефект виробника у значній мірі нівелюється за рахунок позитивних інноваційних імпульсів, що викликаються зростаючими потребами виробництва.

Особливості тих чи інших видів інновацій залежать від дії факторів інноваційних процесів. Традиційно їх поділяють за характером впливу, наприклад, на економічні, техніко-технологічні, організаційні, соціальні, правові, екологічні, і за сферою виникнення – на внутрішні та зовнішні

(рис. 1.1). Внутрішні фактори, що сприяють впровадженню інновацій, можуть нести як позитивний, так і негативний характер. Так наприклад, високий рівень матеріально-технічного забезпечення виробництва сприяє освоєнню нових видів продукції, і навпаки, незадовільний його рівень негативно впливає на якість, підвищує собівартість та призводить до збиткового виробництва, що в свою чергу спонукає підприємство вдаватись до інновацій щоб витримати конкурентну боротьбу.

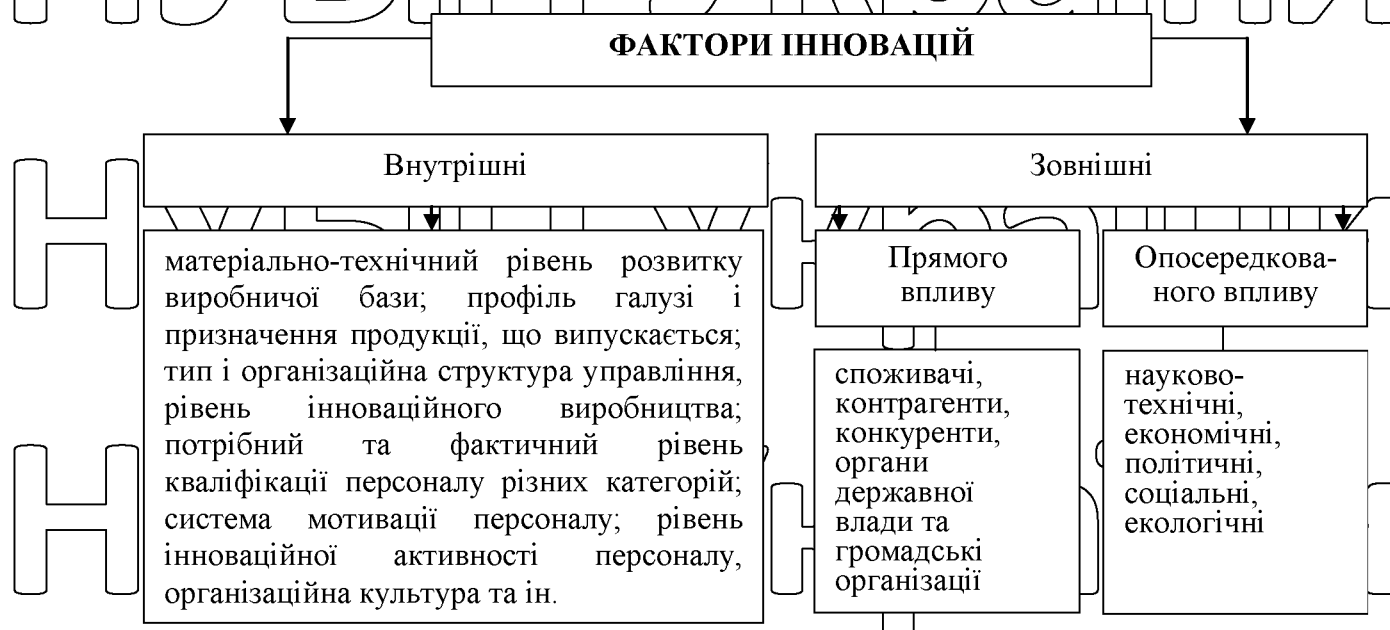

Рис. 1.1. Основні фактори інновацій підприємства

Зовнішні фактори ми пропонуємо розділити на фактори прямого та опосередкованого впливу. Фактори прямого зовнішнього впливу – це конкретні вимоги, які ставлять споживачі, контрагенти, органи державної влади та інші суб'єкти до якості вироблених продуктів чи наданих послуг.

Ігноруючи фактори прямого зовнішнього впливу, що сприяють впровадженню інновацій, підприємства втрачають попит на товари та послуги власного виробництва. Фактори опосередкованого зовнішнього впливу безпосередньо

не впливають на попит на товари та послуги, але ставлять підприємство в такі умови, що без впровадження різного роду інновацій його діяльність стає нерентабельною чи збитковою. В основному сукупність факторів достатньо стабільна: її склад добре відомий, а існуюче по відношенню до неї коло питань

відображає переважно відмінності точок зору дослідників на питання виявлення і оцінки їх впливу на різні аспекти функціонування виробничих систем.

У теорії та практиці ведення підприємництва існує значна кількість проблем, які ускладнюють широке практичне застосування принципів інноваційного управління в нових економічних умовах. До негативних факторів, що обумовлюють проблеми розробки та впровадження вітчизняних інновацій, належать кризовий стан вітчизняної економіки; недостатня роль держави у регулюванні процесів науково-технічного розвитку країни; неготовність комерційних структур, в тому числі вітчизняних інвесторів, прийняти участь у розвитку інноваційної діяльності в Україні; відсутність ринкового організаційного та економічного механізму, що забезпечує залучення капіталу в інноваційну сферу; незахищеність фінансових коштів підприємств, які призначені ними для використання в інноваційній діяльності, від втрат при банкрутстві банків та інших фінансових структур, а також у випадку неочікуваної зміни державою наданих нею зобов'язань суб'єктам української економіки.

1.2. Система управління інноваційною діяльністю агросервісних підприємств

На сьогодні інноваційна складова в сільському господарстві знаходить своє вираження, переважно, у підприємницькій діяльності, що включає процеси виробництва, зберігання, переробки, дистрибуції продукції сільськогосподарського походження. Розробники нововведень в Україні представлені організаціями науково-технічної сфери. Сюди можна віднести галузеві науково-дослідні та конструкторські організації, академічні наукові організації та вузи, а також самі агросервісні підприємства. Проте, немає єдиного підходу щодо формування системи управління інноваційною діяльністю агросервісних підприємств, розробка якої забезпечить

ефективність здійснення інноваційної діяльності та мінімізацію витрат, пов'язаних з її організацією та реалізацією.

Створення ефективної системи управління інноваційною діяльністю підприємств агросервісу потребує відповідної теоретичної основи. Тому практичні потреби у такій системі слід доповнити відповідним понятійним апаратом, розробити методологічні засади управління в інноваційній сфері, а також його адекватний інструментарій.

Передусім, слід визначити основні концептуальні поняття та категорії, що складають суть цих питань. Це дозволить також більш повно та точно

відобразити зміст інноваційного процесу як об'єкта управління.

В Україні питання здійснення інноваційної діяльності регулюється Законом України «Про інноваційну діяльність», який визначає основні

категорії та поняття. Також, при визначенні термінологічного апарату в економічній літературі досить часто спостерігається непряме отожднення понять «інноваційний процес» та «інноваційна діяльність», а вітчизняне законодавство взагалі не дає визначення поняття «інноваційний процес». На нашу думку, для побудови ефективної системи управління інноваційною діяльністю ці поняття потрібно дослідити та виявити взаємозв'язок між ними.

Також поняття «інноваційний процес» трактують як інноваційну діяльність, акцентуючи на тому, що поняття «інноваційна діяльність» більш широке: «інноваційний процес – це конкретизація інноваційної діяльності в конкретній науковій організації або підприємстві.

Узагальнення наведених визначень дало змогу сформулювати сукупність характеристик поняття «інноваційний процес», які необхідно враховувати при визначенні його сутності: 1) інноваційний процес складається із взаємопов'язаних та взаємозумовлюючих підпроцесів; 2) цілеспрямованість інноваційного процесу передбачає наявність цілей (зокрема, цілей економічного, соціального та екологічного характеру); 3) першоджерелом інновації є певна абстрактна ідея, яка трансформується в інновацію. Виходячи з цього, інноваційний процес – це поетапний процес трансформації ідеї в

інноваційно будь-якого типу в результаті науково-технічних, технологічних, організаційно-управлінських, економічних і соціальних змін з метою підвищення рівня ефективності виробництва, вирішення соціальних та екологічних проблем.

Інноваційний процес не можна розглядати окремо від інноваційної діяльності, адже за своєю суттю інноваційна діяльність має місце на кожному етапі інноваційного процесу. У загальному, інноваційна діяльність включає в себе науково-дослідну, проектно-конструкторську, технологічну діяльність види діяльності з впровадження інновацій у виробництво та доведення її

результатів до споживачів. Інноваційна діяльність має місце з моменту дослідження потреб та зародження нової ідеї до моменту впровадження її у практику конкретного суб'єкта господарювання.

Зародженню ідеї передуює процес дослідження, метою якого є одержання нових знань і виявлення закономірностей, здатних розкрити зв'язок між явищами. У межах інноваційного процесу дослідження поділяються на теоретичні й пошукові. Результати теоретичних досліджень знаходять відображення в наукових відкриттях, обґрунтуванні нових понять та положень, створенні нових концепцій та теорій. Завдання пошукових досліджень полягають у відкритті нових принципів виробництва та технологій: нових властивостей матеріалів та їхніх з'єднань чи сплавів, методів аналізу й синтезу. У пошукових дослідженнях звичайно відома мета роботи, частково визначені теоретичні основи, але аж ніяк не конкретні напрямки. У ході таких досліджень знаходять підтвердження теоретичні припущення й ідеї, хоча вони іноді можуть бути відкинуті або переглянуті.

Таким чином, проаналізувавши характерні особливості інноваційного процесу, пропонуємо його бачення у сфері аграрного сервісу (рис. 1.2).

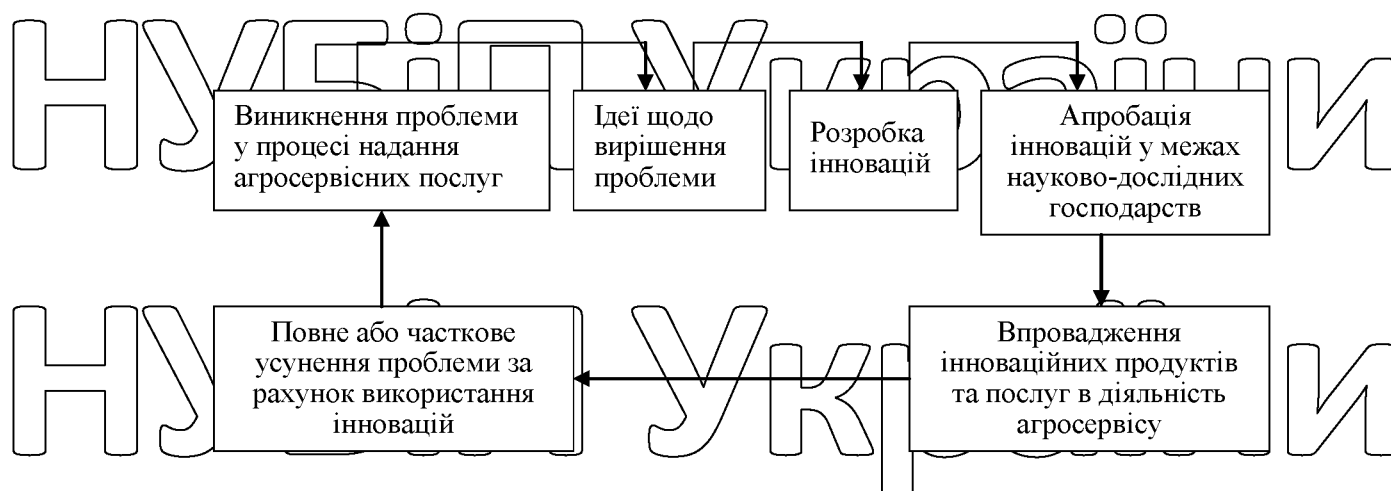

Рис. 1.2. Інноваційний процес в аграрному сервісі

Побудова системи управління інноваційною діяльністю передбачає визначення основної мети управління, суб'єктів та об'єкту управління. Метою управління інноваційною діяльністю агросервісних підприємств є визначення основних напрямів науково-технічної і виробничої діяльності суб'єктів агросервісу у сферах розробки та впровадження нових видів послуг та технологій, модернізації та удосконалення сервісу сільськогосподарських виробників та забезпечення подальшого розвитку сільськогосподарського виробництва.

Система управління інноваційною діяльністю орієнтована на впровадження інновацій, управління організацією з їх допомогою та ґрунтується на таких ключових моментах:

- цілеспрямований пошук ідеї, яка є фундаментом для конкретної інновації;
- організація інноваційного процесу для конкретної інновації: проведення комплексу робіт з перетворення ідеї в предмет (новий продукт, вид послуги, матеріалізовану форму операції), готовий для просування на ринку і для продажу.

– процес просування та реалізації інновації на ринку.
Об'єктом системи управління інноваційною діяльністю агросервісних підприємств виступає безпосередньо інноваційна діяльність на кожному етапі

розробки та впровадження агросервісних інновацій. Законом України «Про інноваційну діяльність» виділено такі об'єкти інноваційної діяльності як:

- 1) інноваційні програми і проекти; 2) нові знання та інтелектуальні продукти;
- 3) виробниче обладнання та процеси; 4) інфраструктура виробництва і підприємництва;
- 5) організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери;
- 6) сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки; 7) товарна продукція; 8) механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції.

Оскільки система управління інноваційною діяльністю агросервісного підприємства формується на мікрорівні, то основними суб'єктами такої

системи буде виступати управлінський орган підприємства, тобто керівник,

дирекція підприємства та виконавчий орган, тобто інноваційний менеджер або

інноваційний підрозділ. До основних функцій управлінського органу системи

управління інноваційною діяльністю підприємств агросервісу можна віднести прийняття рішення про здійснення інноваційної діяльності та впровадження

різного роду інновацій на основі проведеного аналізу ефективності діяльності

підприємства та його інноваційних можливостей. Виконавчий орган, в свою

чергу, після прийняття рішення про проведення інноваційної діяльності, на основі відповідного забезпечення здійснює управлінський вплив на об'єкт

управління (інноваційний процес), тобто забезпечує реалізацію всіх або

окремих етапів інноваційного процесу.

Таким чином, система управління інноваційною діяльністю агросервісних підприємств – це сукупність взаємопов'язаних елементів, які

взаємодіють між собою та відповідають інноваційному потенціалу

підприємства, забезпечують його ефективну самоорганізацію та сприяють

переходу на якісно новий рівень розвитку за рахунок впровадження інновацій.

Побудова системи управління інноваційною діяльністю є важливим етапом у здійсненні інноваційної діяльності агросервісних підприємств. Загалом,

управління будь-яким економічним процесом передбачає досягнення певної мети, яка обов'язково має кількісний вимір. Успішність інноваційної діяльності залежить від виваженості та адекватності вибору конкретної інновації серед інших альтернативних варіантів. З огляду на це, управління інноваційною діяльністю підприємств агросервісу має спиратись на результати оцінки ефективності інноваційних проектів, аналіз яких передуює впровадженню інновацій.

1.3. Підходи до оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємств

Процес прийняття рішень у сфері управління інноваційною діяльністю спирається на результати оцінки ефективності здійснення останньої. Так, вибір найбільш доцільної для впровадження інновації автоматично означає її найвищу ефективність порівняно із альтернативними варіантами. Відтак, неадекватна оцінка успішності інноваційного проекту може призвести не тільки до значних втрат суб'єкта господарювання, але й до його банкрутства.

Крім того, реалізація новації – це довготривалий процес, який потребує неперервного моніторингу, що передбачає постійне відстеження її поточної ефективності та порівняння із запланованим рівнем.

Поняття ефективності інновацій у сучасній літературі є одним із самих дискусійних та проблемних аспектів управління інноваційною діяльністю. Необхідність оцінки ефективності інноваційних проектів виникає в таких випадках:

- коли існує велика кількість інноваційних проектів у різних сферах діяльності підприємства, різних господарюючих підрозділів і постає питання про пріоритетність їх фінансування;

– на початковій стадії розробки інноваційного проекту, коли виникає декілька альтернативних проектів з реалізації інноваційної ідеї та постає питання про вибір найбільш ефективного варіанта;

– на проміжних стадіях впровадження інновації з метою моніторингу оцінки можливості досягнення запланованого у проекті рівня;

– на завершальній стадії прийнятого до реалізації інноваційного проекту для аналізу його фактично досягнутої результативності.

Остання ситуація є найбільш простою і зрозумілою, так як аналіз ефективності реалізованої інновації здійснюється шляхом порівняння

планових та фактичних показників. Проект вважається ефективним, якщо поставлені цілі повністю досягнуті, а значення економічних показників відповідають запланованим. Деяко складнішою є оцінка ефективності на

проміжних етапах, оскільки вона передбачає перерахунок планових результативних показників ефективності із врахуванням нових, відмінних від

проектних, умов зовнішнього та внутрішнього середовища. Ще більш проблем є визначення системи критеріїв відбору та визначення пріоритетності інноваційних проектів на початковому етапі інноваційної діяльності. На

сьогодні в економічній науці не існує єдиної методики оцінки ефективності інновацій. Це пов'язано з декількома основними факторами. По-перше,

доходність багатьох інновацій має відстрочений стратегічний характер. Наприклад, управлінські інновації, такі як зміна організаційної структури

компанії, поглинання та злиття, запровадження нових методів управління персоналом, перехід на нові системи управління якістю, тощо дають ефект у

великому часовому розриві по відношенню до періоду вкладання коштів. Доходність маркетингових інновацій, вихід на нові ринки та багато інших є

досить непередбачуваними та часто підлягають оцінці тільки в контексті зростання загальної конкурентоздатності компанії.

По-друге, інноваційна діяльність здійснюється в умовах невизначеності та підвищеного рівня ризику. Це пояснюється тим, що процес розробки та реалізації проекту є достатньо тривалим, а зовнішнє середовище змінюється

дуже швидко. У зв'язку із ним на початковому етапі фахівцям важко передбачити та оцінити кінцевий результат нововведення. Тому розробка та використання якісної методики оцінки ефективності інноваційної діяльності має важливе теоретичне та практичне значення. Загалом, оцінка ефективності інновацій повинна враховувати всі внутрішні та зовнішні фактори, які можуть вплинути на рівень доходів чи інноваційних витрат, що в майбутньому через посилення чи послаблення їх впливу дозволить збільшити економічний ефект від впровадження інновації.

Аналогічно цих двох трактувань економічної ефективності розділились і думки науковців щодо методики оцінки ефективності інновацій: одні вибудовують свою методику на основі якнайповнішої характеристики інновації на основі експертної бальної шкали, а інші використовують методи оцінки ефективності інновацій, які базуються на порівнянні доходів та інвестиційних витрат. Отже, якщо економічну та фінансову ефективність, які базуються на конкретних показниках, на практиці вирахувати можливо, то оцінити екологічний та соціальний ефект надзвичайно важко. Тому, щоб узгодити різні види ефективності та надати повну оцінку інноваційної діяльності використовують методику комплексної оцінки інновацій (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Показники комплексної оцінки новачій та їх значення

Назва показника	Значення показника	Характеристика значення показника
Науково-технічний рівень	Високий	На рівні відкриття, продаж ліцензії
	Вище середнього	Принципово нові пристрої, технології, речовини, способи. Патент, проданий за кордон.
	Середній	Нові пристрої, технології, речовини, способи. Авторське свідоцтво.
	Нижче середнього	Удосконалені пристрої, технології, способи. Ноу-хау, раціоналізаторська пропозиція.
	Низький	Позитивне рішення дослідницьких завдань на рівні простих узагальнень, опису окремих елементарних фактів тощо
	Високий	Один рік

Строк проведення досліджень, років	Вище середнього	Два-три роки
	Середній	Чотири-п'ять років
	Нижче середнього	Більше п'яти років
	Низький	Робота більше десяти років постійного характеру
Досягнутий результат	Високий	отримання абсолютно нової продукції
	Вище середнього	Отримання нової продукції, яка містить відмінні від існуючих аналогів характеристики
	Середній	Досягнення нових технічних характеристик вже відомої продукції
	Нижче середнього	Досягнення якісно позитивних рішень стосовно другорядних характеристик вже відомої продукції
Умови реалізації	Низький	Якісні модифікації незначних характеристик вже відомої продукції
	Високий	Немає потреби в організації виробництва нової сировини, обладнання і проведення організаційних заходів зі значними витратами
	Вище середнього	Немає потреби в організації виробництва нової сировини, обладнання, але необхідне тиражування документації, навчання чи перенавчання спеціалістів в галузі, проведення організаційних заходів зі значними витратами
	Середній	Існує потреба в організації виробництва нової сировини, обладнання, але без необхідності проведення суттєвих організаційних заходів
Строк реалізації	Нижче середнього	Існує потреба у будівництві великих виробничих об'єктів із проведенням суттєвих організаційних заходів
	Низький	Існує потреба у придбанні імпортової сировини, обладнання, участі іноземних спеціалістів
	Високий	В рік завершення досліджень
	Вище середнього	На наступний рік після завершення досліджень
Цілеспрямованість	Середній	Через рік після завершення досліджень
	Нижче середнього	Через два роки після завершення досліджень
	Низький	В більш пізні строки
	Високий	Великомасштабний об'єкт, цикл, лінія, комплекс, тех тощо
Цілеспрямованість	Вище середнього	Новий пристрій, технологія, речовина, спосіб
	Середній	Нормативно-технічна документація, методика, програма, інструкція, рекомендації, технічне завдання, технологічна карта тощо
Цілеспрямованість	Нижче середнього	Не визначені цілі (без заданих параметрів кінцевого результату), але спрямованість на створення нового пристрою технології речовини

Економічна ефективність	Низький	Формулювання завдання, що характеризується невизначеністю мети, завершення планується науковим звітом
	Високий	
	Вище середнього	
	Середній	
	Нижче середнього	
Екологічний ефект	Низький	
	Позитивний вплив на оточуюче середовище	
	Відсутній вплив на оточуюче середовище	
Соціальний ефект	Негативний вплив на оточуюче середовище	
	Високий	Досягається за чотирма та більше напрямками: ліквідація важкої фізичної праці; підвищення рівня техніки безпеки; покращення умов праці, життя та побуту населення тощо
	Вище середнього	Досягається за чотирма напрямками
	Середній	Досягається за трьома напрямками
	Нижче середнього	Досягається за двома напрямками
Низький	Досягається за одним напрямком	

По-третє, оцінку ефективності інноваційної діяльності за такою методикою можна провести тільки після того, як проєкт буде реалізовано. Це пояснюється тим, що такі критерії, як досягнутий результат, умови реалізації, соціальний ефект та екологічний ефект не тільки неможливо достовірно визначити, але й важко навіть спрогнозувати. З огляду на вищевказані проблеми, використання такої методики для оцінки інноваційної діяльності агросервісних підприємств, на нашу думку, не дозволить зробити належні висновки щодо її ефективності.

Натомість методики, основаних на порівнянні чистих доходів та інноваційних витрат для оцінки ефективності інноваційної діяльності агросервісних підприємств, є більш пристосованими для оцінки ефективності інновацій. Основними показниками, які використовують для оцінювання результативності інноваційних проєктів, є чиста теперішня та термальна вартості, рівень рентабельності, внутрішня норма доходності, простий та дисконтований термін окупності, бухгалтерська норма прибутку. В основу обчислення показника чистої теперішньої вартості (*Net Present Value – NPV*)

покладено зіставлення суми дискontованих, тобто приведених до теперішнього часу, чистих надходжень, які генеруються протягом терміну використання інновації та величини інноваційних інвестицій. Оскільки приплив грошових коштів розподілений у часі, він дисконтується за допомогою коефіцієнту дисконтуння, що знижує вартість майбутніх потоків. Цей коефіцієнт інвестор встановлює самостійно, виходячи з щорічного проценту повернення, який він бажає (або може) отримати на інвестований ним капітал. Чиста теперішня вартість розраховується за формулою:

$$NPV = \sum_{i=0}^n \frac{CF_i}{(1+r)^i} - V_0 \quad (1.1)$$

де CF_i – грошовий потік (виручка від реалізації) у рік i ;

V_0 – інноваційні витрати;

r – ставка дисконтуння;

i – порядковий номер року;

n – кількість років, протягом яких планується віддача від інновації.

Отримане значення чистої теперішньої вартості за інноваційним проектом порівнюється з нулем. У разі позитивного її рівня, проект вважається прибутковим, від'ємне значення свідчить про збитковість новації.

Коефіцієнт рентабельності інвестиції (індекс доходності) (*Profitability Index – PI*) розраховується за формулою:

$$PI = \sum_{i=0}^n \frac{CF_i}{(1+r)^i} \div V_0. \quad (1.2)$$

Коефіцієнт рентабельності показує скільки гривень дискontованих чистих надходжень припадає на 1 гривню інноваційних витрат. Цей показник є відносним і використовується для вибору одного з альтернативних інноваційних проектів, які мають приблизно однакові значення NPV.

Коефіцієнт рентабельності порівнюється з одиницею: якщо його значення більше одиниці, то інноваційний проект є прибутковим і доцільним до

впровадження; у випадку, якщо рівень показника менший від одиниці, проект вважається збитковим та неперспективним.

Внутрішня норма доходності (*Internal Rate of Return – IRR*) відображає ставку дисконтування, при якій економічний ефект від реалізації інноваційного проекту (*NPV*) буде рівний 0:

$$IRR = r_1 + \frac{NPV_1}{NPV_1 - NPV_2} (r_1 - r_2), \quad (1.3)$$

де r_1 – величина ставки дисконтування, при якій *NPV* позитивна;

r_2 – величина ставки дисконтування, при якій *NPV* негативна;

NPV_1 – величина позитивної *NPV*, при величині ставки дисконтування r_1 ;

NPV_2 – величина негативної *NPV*, при величині ставки дисконтування r_2 ;

Зміст внутрішньої норми доходності у процесі аналізу ефективності інноваційного проекту, полягає в тому, що *IRR* показує очікувану доходність

проекту та відповідний, максимально допустимий, відносний рівень витрат, що можуть бути пов'язані з цим проектом. Наприклад, якщо проект в повній мірі фінансується за рахунок банківської позики, то значення внутрішньої

ставки доходу вказує на верхню межу рівня процентної ставки банку, перевищення якої призводить до збитковості проекту. Якщо ж впровадження

інноваційного проекту фінансується одночасно з кількох джерел, то *IRR* порівнюють із середньозваженою вартістю капіталу (*Weighted Average Cost of Capital – WACC*). У такому випадку інноваційний проект буде прибутковим,

якщо внутрішня норма доходності перевищуватиме середньозважену вартість капіталу, витраченого на реалізацію проекту.

Період окупності показує за який термін надходження за інноваційним проектом покрийють та перевищать інноваційні витрати. Цей показник розраховується як відношення інноваційних витрат до суми річного

надходження. Період окупності порівнюють із періодом, на який розрахований інноваційний проект, або з певною заданою підприємством межею періоду окупності:

$$PP = \frac{V_0}{CF_i/n} \quad (1.4)$$
 Дисконтований період окупності, на відміну від простого, враховує факт знецінення грошей у часі шляхом оцінки дисконтованих надходжень.

Значення цього показника вказує на період, за який сума приведених до теперішнього часу чистих надходжень за інноваційним проектом перевищить суму інноваційних витрат.

$$DPP = \frac{V_0}{\sum_{i=0}^n \frac{CF_i}{(1+r)^i}} \quad (1.5)$$

Щодо доцільності прийняття чи відхилення інноваційного проекту за цим показником робляться аналогічно критеріям періоду окупності.

Розповсюдженням також є використання показника бухгалтерської норми прибутку (*Accounting Rate of Return – ARR*), який, на відміну від чистої теперішньої вартості, не передбачає дисконтування показників доходу, причому у якості доходу береться сума середньорічного чистого прибутку.

Загалом же, застосування методів оцінки успішності впровадження інновацій, що базуються на порівнянні інноваційного ефекту та інноваційних витрат дають можливість визначити економічну ефективність інновацій агросервісних підприємств. Результати можуть бути підставою для прийняття рішення про доцільність прийняття чи відхилення конкретного інноваційного проекту, а також корегування інноваційної діяльності у процесі реалізації конкретного проекту. Крім того, вищевказані показники можуть бути скориговані на будь-якому етапі інноваційного процесу, навіть на етапі прийняття рішення щодо доцільності її впровадження. Це створює підґрунтя для відсіювання неефективних та збиткових інноваційних проектів, або ж припинення реалізації інновації на перших етапах його впровадження.

Інновації лежать в основі розвитку суб'єктів підприємництва, в тому числі підприємств агросервісу. Ключовою проблемою інноваційного розвитку

вітчизняних економіки є дуже висока частка неінноваційних підприємств, яка свідчить про те, що здійснення інноваційної діяльності суб'єктами господарювання є скоріш винятком, ніж практикою. Відтак, непересічного значення набуває наукове обґрунтування необхідності впровадження інновацій агросервісних підприємств та створення адекватної сучасним потребам та вимогам зовнішнього та внутрішнього середовища системи управління інноваційною діяльністю. Ключовим елементом такої системи має стати оцінка ефективності окремих видів новачій, а також їх її трансформації у процесі реалізації відповідних інноваційних проектів. Водночас, розробка ефективного забезпечення інноваційної діяльності підприємств агросервісу та управління нею вимагає виявлення особливостей їх діяльності, аналізу процесів впровадження ними інновацій, а також ключових проблем, які супроводжують ці процеси.

Висновки до розділу 1

1. Мета впровадження нововведень полягає у безпосередньому задоволенні суспільних потреб у продуктах, процесах, послугах більш високого якісного рівня, ніж ті, що застосовувалися раніше. Відтак, під інновацією аграрного сервісу розуміються новостворені (застосовані) та (або) удосконалені конкурентоздатні технології, продукти та послуги у сфері аграрного сервісу, а також організаційно-технічні рішення адміністративного, комерційного чи іншого характеру, що істотно покращують структуру та якість агросервісних послуг та соціальної сфери;
2. Інноваційна діяльність є необхідною умовою економічного розвитку будь-якої галузі народного господарства. Проте, в Україні надзвичайно мала питома вага суб'єктів підприємництва (близько 20 %) впроваджує інновації, основна частка яких припадає на технічне оновлення або переоснащення господарських процесів.

3. Система управління інноваційною діяльністю агросервісних підприємств — це сукупність взаємопов'язаних елементів, які взаємодіють між собою та відновлюють інноваційному потенціалу підприємства, забезпечують його ефективну самоорганізацію та сприяють переходу на якісно новий рівень розвитку за рахунок впровадження інновацій. До елементів системи управління інноваційною діяльністю належать процес управління, суб'єкт (управлінський орган агросервісного підприємства) та об'єкт (інноваційний процес) управління.

4. Враховуючи переваги та недоліки окремих критеріїв результативності впровадження інновацій, найбільш пристосованим до особливостей оцінки саме інноваційної діяльності є показники чистої приведеної вартості, внутрішньої норми доходності, індексу доходності та терміну окупності.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ
АГРОСЕРВІСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

2.1. Підприємства аграрного сервісу в ринковій економічній системі

Сфера аграрного сервісу та безпосередньо сільськогосподарського виробництва тісно взаємопов'язані між собою. Система агросервісу формується в залежності від попиту на її послуги. Такий попит визначають споживачі – сільськогосподарські підприємства, в залежності від рівня їх розвитку, ступеня самозабезпеченості сервісними операціями, а також платоспроможності. У свою чергу, агросервісні підприємства вивільняють галузі сільськогосподарського виробництва від виконання операцій з обслуговування і, в такий спосіб, створюють можливість зосередити зусилля на процесі виробництва. Крім того, сфера аграрного сервісу пов'язана із промисловим виробництвом, адже продаж матеріально-речових товарів породжує попит на їх обслуговування, яке поступово трансформується у невід'ємну складову товару (ремонт, гарантійне обслуговування, страхування, фінансування, транспортування тощо), і навпаки, – надання послуг створює попит на обладнання та інші промислові товари. Отже, агросервіс виконує роль сполучної ланки між промисловим виробництвом та власне сільськогосподарським виробництвом (рис. 2.1). Отже, надання послуг підприємствами агросервісу може мати місце на всіх етапах виробництва та реалізації продукції сільського господарства (рис. 2.2.).

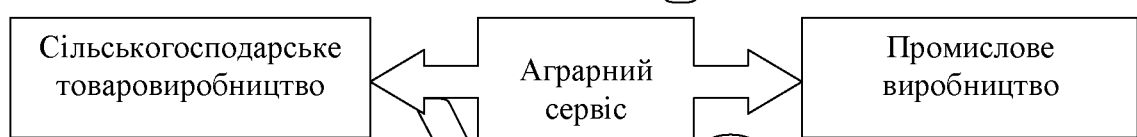

Рис. 2.1. Місце аграрного сервісу в агропромисловому виробництві

За функціональною ознакою агросервіс можна визначити як сукупність галузей, що спеціалізуються на обслуговуванні сільськогосподарського виробництва. Головним призначенням підприємств аграрного сервісу є обслуговування процесів виробництва, зберігання, переробки, дистрибуції продукції сільськогосподарського походження шляхом надання широкого спектру послуг, пов'язаних із запровадженням новітніх технологій, якісним і безперебійним матеріально-технічним постачанням, маркетингом продукції, інформаційно-консультаційним супроводженням господарської діяльності сільськогосподарських виробників тощо.

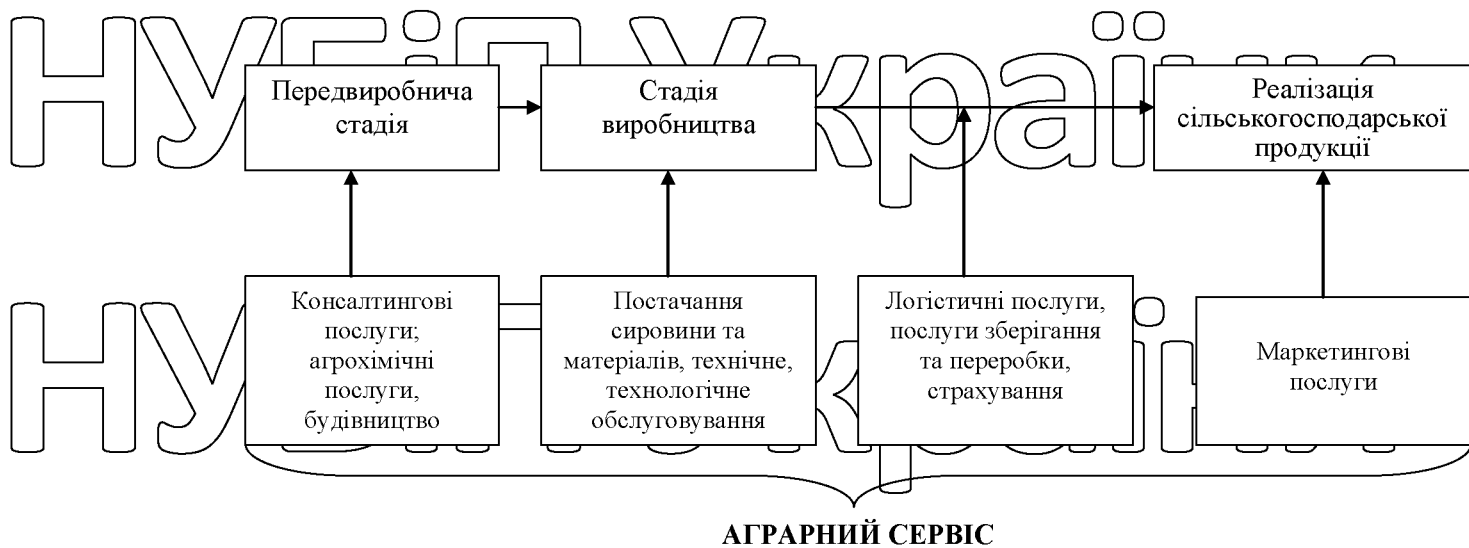

Рис. 2.2. Місце аграрного сервісу у сільськогосподарському виробничому процесі

У структурі агросервісу можна виділити енергетичний блок (забезпечення паливно-мастильними матеріалами, електроенергією), технічний блок (забезпечення різними видами техніки та її технічне й технологічне обслуговування), технологічний блок (забезпечення мінеральними добривами, засобами захисту рослин, меліорація, мікробіологічна промисловість тощо), капітальне будівництво. Нині вказані галузі мають різний рівень розвитку. Значні економічні та фінансові проблеми відчувають підприємства, що виробляють сільськогосподарську техніку,

займаються капітальним будівництвом, меліорацією; скорочує обсяги виробництва вітчизняна мікробіологічна промисловість. Деяко кращим економічним становищем характеризуються підприємства, що спеціалізуються на постачанні паливно-мастильних матеріалів, виробництві та продажу мінеральних добрив і засобів захисту рослин.

Галузь аграрного сервісу представлена суб'єктами з різною формою власності, це можуть бути як державні, так і приватні, комерційні агросервісні підприємства, а також сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи.

Згідно чинного законодавства, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив – це юридична особа, утворена фізичними та/або юридичними особами, що є сільськогосподарськими товаровиробниками, на засадах добровільного членства та об'єднання майнових пайових внесків для спільної діяльності.

Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація є однією із найбільш перспективних та фінансово доцільних форм агросервісного обслуговування. Це, передусім, пояснюється відносно невисокою вартістю послуг, отриманих на кооперативних засадах, а також існуванням об'єктивної можливості фінансування державного та місцевих бюджетів та фондів. Проте, державна підтримка кооперативів залишається все ще недостатньою для подолання проблем, пов'язаних із дефіцитом грошових ресурсів, а саме: 1) недостатньою фінансовою підтримкою розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації з боку держави; 2) низькою забезпеченістю сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів матеріально-технічними ресурсами для надання послуг членам кооперативу; 3) недостатнім фінансуванням за рахунок місцевих бюджетів.

Таблиця 2.1

Прогноз кількості сільськогосподарських кооперативів та вартості наданих послуг в Житомирській області

Показник	Одиниці вимірювання	Роки			
		2016	2017	2018	2019

Кількість сільськогосподарських кооперативів	одиниць	25	27	33	37
Надання послуг	тис. грн	1850	2050	2500	2800

Зважаючи на дефіцит фінансових ресурсів у сільгоспвиробників, та постійне скорочення обсягів бюджетного фінансування галузі, на нашу думку, доцільно стимулювати створення та розвиток саме комерційних та приватних агросервісних підприємств. Такі підприємства матимуть значні переваги, у порівнянні з сільськогосподарськими обслуговуючими кооперативами. По-перше, матиме місце залучення капіталу власників виключно для надання агросервісних послуг з метою отримання прибутку. Що стосується сільгоспвиробників, то досить часто їм не вистачає ресурсів для здійснення власної діяльності, вже не кажучи про внески до обслуговуючих кооперативів. По-друге, комерційні та приватні агросервісні підприємства мають на меті прибуток, що є додатковим джерелом їх фінансування. По-третє, для комерційних та приватних агросервісних підприємств не існує обмежень у кількості сільгоспвиробників, яких вони можуть обслуговувати.

Сільськогосподарське виробництво є однією із найбільш фізичних та затратних сфер та потребує значних матеріальних затрат та відповідного технічного забезпечення. На нинішньому етапі матеріально-технічна база вітчизняних господарств представлена виробничими приміщеннями та спорудами різних строків будови, експлуатації та зносу, машинами й обладнанням різних марок, строків служби та технічної готовності, різною за продуктивністю робочої худоби та багаторічних насаджень різних порід, сортів, періодів садіння, експлуатаційних характеристик та інше. Проте, загально визнаним є факт необхідності потребують фізичного оновлення та якісної модернізації основних засобів сільськогосподарських виробників, адже застарілі техніка і обладнання гальмують впровадження в аграрне виробництво сучасних інтенсивних технологій. Тому подальший розвиток агропромислового виробництва має бути направлений на техніко-технологічне переозброєння.

Так, наприклад, якщо у 2018 р. у структурі витрат виробників сільськогосподарської діяльності частка витрат на оплату послуг і робіт, виконаних сторонніми організаціями склала 16,5 %, то у 2019 р. вона зросла до 17,3 %. Така тенденція свідчить про збільшення попиту на послуги агросервісних підприємств. При цьому, якщо проаналізувати галузі сільськогосподарського виробництва, то в основному попит на агросервісні послуги формували виробники продукції рослинництва. Це пояснюється тим, що виробництво продуктів рослинництва потребує значного технічного та технологічного забезпечення. Крім того, збитковий характер виробництва продукції тваринництва значно знижує платоспроможність підприємств тваринницької галузі та, відповідно, обмежує їх фінансові можливості щодо оплати послуг структур агросервісу.

Таблиця 2.2

Структура витрат на виробництво сільськогосподарської продукції у сільськогосподарських підприємствах, %

Статті витрат	Рік			Відносне відхилення 2019 від 2017 р., в.п.
	2017	2018	2019	
Усього витрати	100,0	100,0	100,0	-
Витрати на оплату праці	10,7	9,7	9,1	-14,95
Відрахування на соціальні заходи	2,6	2,9	3,2	23,08
Матеріальні витрати, у т.ч.	70,4	69,3	70,0	0,57
насіння і посадковий матеріал	12,0	11,2	11,6	-3,33
корми	24,6	26,3	26,2	6,50
іншу продукцію сільськогосподарства	2,8	3,2	2,8	0,00
міндобрива	17,1	16,2	15,4	-9,94
нафтопродукти	16,2	14,1	14,2	-12,35
електроенергію	2,4	2,5	2,3	-4,17
паливо	1,5	1,7	1,5	0,00
запчастини, ремонтні і будівельні матеріали	6,9	7,6	6,9	0,00
оплату послуг і робіт, виконаних сторонніми організаціями	16,5	17,3	19,1	15,76
Амортизація основних засобів	5,7	5,8	5,3	3,92
Інші витрати	11,2	12,3	12,4	10,71

Однак, темпи підвищення питомиї ваги наведеної статті витрат у загальних матеріальних витратах у підприємствах тваринницької галузі вищі, порівняно із виробниками продукції рослинництва (табл. 2.3). Проте, не зважаючи на позитивні тенденції незадовільний фінансовий стан сільськогосподарських підприємств не дає можливості забезпечити належний рівень технічного забезпечення виробничих процесів за рахунок власних коштів. Тому перспективним напрямом розвитку агросервісних підприємств є саме технічне та технологічне забезпечення їх господарської діяльності.

Таблиця 2.3

Структура матеріальних витрат сільськогосподарських підприємств у розрізі галузей, %

Стаття матеріальних витрат	Рік						Відносне відхилення 2019 від 2017 р., в.п.	
	2017		2018		2019		рослинництво	тваринництво
	рослинництво	тваринництво	рослинництво	тваринництво	рослинництво	тваринництво		
Насіння і посадковий матеріал	18,2	-	17,9	-	18,4	-	1,10	-
Корми		71,8		70,4		71	-	-1,11
Гуна продукцію сільського господарства	0,9	6,7	0,9	7,1	0,9	5,9	0,00	-11,94
Міндобрива	26	-	25,8	-	24,4	-	-6,15	-
Нафтопродукти	22,2	4,7	20,1	4	20,2	3,9	-9,01	-17,02
Оплата електроенергії	1,5	4	1,6	3,9	1,6	3,6	6,67	-10,00
Паливо	1,4	1,7	1,5	2,1	1,3	2	-7,14	17,65
Запчастини, ремонтні і будівельні матеріали	8,6	3,6	9,4	4,4	8,9	3,5	3,49	-2,78
Оплат послуг і робіт, виконаних сторонніми організаціями	21,2	7,5	22,7	8,2	24,3	10,4	14,62	34,67

Значний вплив на ефективність функціонування техніко-технологічного агросервісу має розширення можливостей збільшення обсягів імпорту сільськогосподарської техніки і технологій виробництва продукції із її застосуванням. Придбання господарствами нових видів техніки та обладнання вимагає від персоналу агросервісних підприємств постійного поглиблення знань і навичок, володіння раніше невідомими прийомами виконання робіт. Саме поглиблення ринкової спеціалізації, розширення функцій агросервісних підприємств зумовили виділення агросервісу як окремого елемента ринку.

Нееквівалентний обмін сільськогосподарської і промислової продукції призвів до значного зростання ступеня морального і фізичного зношення основних засобів, передусім сільськогосподарської техніки і обладнання. У багатьох сільськогосподарських підприємствах рівень зносу будівель і споруд становить понад 60 %, машин та обладнання – близько 70 %. В результаті, витрати на ремонт і технічне обслуговування становлять близько 70 % від суми коштів, необхідних для придбання нової техніки, до 40 % машин простоюють з технічних причин. Як наслідок, рівень забезпечення більшості сільськогосподарських підприємств основними засобами не перевищує 40 % від нормативної технологічної потреби (табл. 2.4). При цьому ступінь забезпеченості сільськогосподарського виробництва машинами та обладнанням склав лише 16,2 %, а транспортними засобами – 22,4 % від нормативної потреби.

Враховуючи існуючий рівень розвитку агросервісних підприємств, найбільшої уваги дослідників потребує технічний блок агросервісу, який являє собою систему інженерно-технічних послуг із матеріально-технічного забезпечення та обслуговування аграрного виробництва, що сприяють функціонуванню галузей сільського господарства. Аграрний технічний сервіс має на меті виробництво матеріально-технічних засобів та підтримку їх у робочому стані в процесі використання сільськогосподарськими виробниками, технічне забезпечення реалізації сільськогосподарських робіт в оптимальні строки. Стратегічною метою його функціонування є сприяння

виробництву сільськогосподарської продукції з мінімальними затратами праці та коштів на її виробництво.

Таблиця 2.4

Основні засоби у сільському господарстві в Україні у 2019 р., грн/га

Основні засоби	Фактична наявність	Нормативна потреба	Фактична наявність до нормативної потреби, %
Будівлі, споруди, передавальні пристрої	1088,8	9297,8	11,7
Машини та обладнання	1087,8	6713,1	16,2
Транспортні засоби	264,7	1179,4	22,4
Продуктивна худоба	115,9	366,4	31,6
Багаторічні насадження	85,8	778,7	11
Вимірювальні прилади, інвентар, інструмент та інші	136,7	886,7	15,4
Основні виробничі засоби, всього	2779,7	19222,1	14,5
в тому числі:			
рослинництва	1742,5	12167	14,3
тваринництва	1037,2	7055,1	14,7

Нині на селі їх залишилось менше 200 тис. одиниць, з яких значна кількість повністю вичерпали свій активний ресурс. Аналогічна ситуація спостерігається і з комбайнами (табл. 2.5). Аналіз наявності сільськогосподарської техніки та енергетичних потужностей у сільському господарстві дозволив виявити тенденцію до скорочення кількості всіх видів техніки крім роздавачів кормів для свиней, кількість яких у сільському господарстві збільшилась на 4 %. З наведеного можна зробити висновок, що застаріла та зношена сільськогосподарська техніка, що не придатна для подальшого використання останніми роками не відтворювалась.

Таблиця 2.5

Наявність основних видів техніки у сільськогосподарських підприємствах України, од.

Вид техніки	Рік				Відхилення 2019 р. до 2016 р.	
	2016	2017	2018	2019	+/-	%
Трактори всіх марок,	20310	186767	177401	168532	32778	-16,28

включаючи трактори, на яких змонтовані машини, з них:						
трактори (без тракторів на яких, змонтовані машини)	182552	169953	161800	153791	-28761	-15,75
трактори, на яких змонтовані машини	18758	16814	15601	14741	-4017	-21,41
Тракторні причепа	112849	100037	91562	84968	-27881	-24,71
Сівалки всіх видів	91043	85155	81810	77807	-13236	-14,54
Картоплезаджалки	3615	3207	2885	2664	-951	-26,31
Комбайни:						
зернозбиральні	44252	41032	39091	36783	-7469	-16,88
кукурудзозбиральні	4179	3637	3174	2857	-1322	-31,63
кормозбиральні	12960	11300	9978	8967	-3993	-30,81
льонозбиральні	918	820	716	631	-287	-31,26
картоплезбиральні	1738	1547	1360	1257	-481	-27,68
Бурякозбиральні машини (без гичкозбиральних)	7701	6583	5774	5083	-2618	-34,00
Жатки валкові	21110	18926	17571	16332	-4778	-22,63
Сінокосарки тракторні	12586	11351	10618	9983	-2603	-20,68
Дощувальні машини та установки (без поливних)	4643	4314	4295	4145	-498	-10,73
Доїльні установки та агрегати	147	126	113	105		
	05	50	67	47	4158	28,28

Низький рівень забезпеченості матеріально-технічними ресурсами та неповне використання природного і виробничого потенціалів у сільському господарстві зумовлені також існуючими недоліками структури

господарського комплексу країни, причинами соціально-економічного характеру.

Вирішення проблем у сфері матеріально-технічного забезпечення та технічного обслуговування сільськогосподарського виробництва вимагає комплексного підходу. Передусім необхідно вирішити питання кількісного

забезпечення аграрних підприємств технікою, оскільки її нестача робить неможливим впровадження інтенсивних технологій виробництва продукції сільського господарства. Для вирішення вказаної проблеми доцільно

поєднувати придбання імпоротної техніки з освоєнням її виробництва на вітчизняних заводах, у тому числі шляхом створення спільних підприємств з іноземними інвестиціями.

Розвитку вимагають і форми використання та обслуговування техніки, особливо придбаної за кордоном. Передусім йдеться про розширення мережі спеціалізованих підприємств, таких як машинно-технологічні станції (МТС).

Участь держави у технічному переоснащенні сільськогосподарських підприємств може проявлятися також у формі надання виробникам сільськогосподарської техніки чи її покупцям пільгових кредитів, податкових пільг або інших преференцій.

Ще одним перспективним напрямком збільшення доступності техніки для аграрних підприємств є її придбання на умовах фінансового лізингу. В умовах дорогих кредитних ресурсів, лізинг у найкоротші терміни дає можливість вирішити проблему переоснащення сільськогосподарських господарств.

Доцільним у сучасних умовах представляється діяльність комплексних підприємств аграрного сервісу, які поєднують постачання ресурсів агровиробникам та техніко-технологічне обслуговування, оскільки сучасні параметри ресурсів потребують відповідного сервісного обслуговування. Тобто сьогодні увага акцентується не стільки на придбанні

ресурсів як таких, скільки на технологіях, необхідних для їх ефективного використання у процесі сільськогосподарського виробництва.

Агросервісні підприємства різних напрямів діяльності відзначаються специфікою функціонування, проте спільними рисами сервісних підприємств як суб'єктів підприємницької діяльності: 1) обґрунтована стратегія сервісу, призначенням якої є виявлення, дослідження, розробка або розширення єдиної ідеї про те, що потрібно робити; 2) концепція сервісу, яка акцентує увагу працівників організації на справжні потреби споживачів, вона знаходить відображення у всіх діях організації і повинна вирізняти організацію з-поміж конкурентів; 3) орієнтовані на споживача менеджери, рівень відповідальності, уважне ставлення і готовності допомогти яких спонукає сільськогосподарських виробників рекомендувати сервісну організацію, а також користуватись її послугами у майбутньому; 4) орієнтована на споживача система обслуговування, що передбачає його матеріальну вигоду, отримання страхових полісів, можливість скористатись адаптованими до його потреб методами спілкування працівників із споживачами.

Таким чином, сучасні проблеми діяльності сільськогосподарських виробників формують об'єктивну необхідність та потребу у забезпеченні сільськогосподарського виробництва послугами сфери агросервісу. При цьому чи не найбільш актуальною є організація матеріально-технічного та технологічного забезпечення суб'єктів господарювання засобами та предметами сільськогосподарського виробництва, на які у них не вистачає фінансових ресурсів. Однак, успішність господарювання, в тому числі суб'єктів агросервісу, в умовах невизначеності та ризику економічного середовища вимагає наявності у них вміння вчасно та адекватно реагувати на непередбачувані зміни ринкового попиту, а також інші зовнішні умови. Формування такої спроможності є невід'ємним від забезпечення інноваційного розвитку агросервісних підприємств. Крім того, задоволення потреб сільськогосподарських виробників у послугах агросервісу вимагає значних фінансових вкладень з боку агросервісних підприємств. Відтак, чи не найбільш актуальним є питання виявлення та оцінки існуючих і потенційних джерел фінансування інноваційної діяльності суб'єктів агросервісу.

2.2. Аналіз фінансового забезпечення інноваційної діяльності агросервісних підприємств

Упродовж останніх років в Україні спостерігалось зростання ВВП із одночасним збільшенням обсягів інвестицій в основний капітал сільськогосподарських підприємств. Це свідчить про початок утвердження в країні інвестиційної моделі розвитку економіки. Проте основним джерелом фінансування капітальних вкладень залишаються власні кошти суб'єктів господарювання. І хоча їх частка у деяких галузях народного господарства має тенденцію до скорочення, самофінансування все ще переважає у структурі фінансування інвестиційної діяльності.

Проте, саме нестача власних фінансових ресурсів у виробників сільськогосподарської продукції зумовила необхідність виникнення сфери агросервісу, яка, у тому числі, передбачає надання сільськогосподарським підприємствам дорогих технічних засобів виробництва в оренду та/або кредитування купівлі оборотних засобів.

Гіпотезу про існування дефіциту у власних фінансових ресурсів в агросервісних підприємствах можна обґрунтувати ще й таким чином: середній рівень рентабельності суб'єктів сільськогосподарського виробництва – основних споживачів агросервісних послуг – в середньому за останні 3 роки склав менше 1%. Маючи настільки незначні прибутки, сільськогосподарські виробники не здатні у повній мірі забезпечити розширене відтворення власного виробництва. Крім того, вони не мають коштів для оплати всієї сукупності необхідних їм послуг, що свідчить про недостатню платоспроможність споживачів агросервісу.

Таблиця 2.6

Динаміка питомої ваги збиткових сільськогосподарських підприємств у загальній їх чисельності

Галузь народного господарства, пов'язана із сферою агросервісу	Роки				
	2015	2016	2017	2018	2019
Промисловість	35,4	34,4	43,5	45,5	50,3
Будівництво	31,0	27,6	35,3	45,2	48,6
Торгівля, ремонт автомобілів тощо	27,5	26,5	33,2	35,0	37,5
Фінансова діяльність	21,9	26,9	23,1	29,0	48,5
За всіма галузями	34,2	32,2	38,6	41,7	45,3

Ще однією причиною недостатньої ефективності агросервісу є високоризиковість діяльності їх клієнтів. Це пов'язано із повною залежністю результативності сільськогосподарського виробництва від неконтрольованих природно-кліматичних, ґрунтових та біологічних умов. Наведені ризики проявляються як випадкові непередбачувані коливання основних показників діяльності виробників сільськогосподарської продукції у динаміці (табл. 2.7). Відносно неризиковим вважається значення коефіцієнта варіації менше за 20 %, що відповідає ризикам випадкових коливань урожайності картоплі та овочів, а також середньорічного надоя та ваги ВРХ та свиней. Водночас, ризики зниження рівнів рентабельності виробництва цих та інших видів сільськогосподарської продукції перевищують зазначену норму. Наведене підтверджує ризиковість сфери сільськогосподарського виробництва та, як наслідок, існування ризиків скорочення ефективності агросервісних підприємств.

Таблиця 2.7

Економічні ризики виробників сільськогосподарської продукції

Житомирської області

Форма прояву ризику	Середнє значення	Середньоквадратичне відхилення	Коефіцієнт варіації
Рівень урожайності, ц/га:			
зернові	25,8	4,7	18,33

цукрові буряки	266,3	42,5	15,95
соняшник	13,2	3,1	23,56
ріпак	32,3	37,4	115,72
картопля	182,3	9,3	5,11
овочі	217,2	9,7	4,46
Середній річний удій молока від однієї корови, кг	3670,2	261,6	7,13
Середня вага худоби передана переробним підприємствам, кг			
ВРХ	387,8	18,8	4,85
свині	110,7	7,5	6,80
Рівень рентабельності виробництва, %:			
зернових	8,5	13,1	154,35
цукрових буряків	-17,3	9,6	55,45
олійних культур	17,2	46,6	270,90
картоплі	66,1	28,0	42,34
овочів	86,2	49,2	57,12
молока	9,0	10,9	120,61
м'яса ВРХ	-32,5	7,8	24,03
свинини	-12,1	15,5	128,04

Однак, навіть недостатньо фінансово забезпечені підприємства можуть досягти високої ефективності. В цьому випадку суб'єкти господарювання функціонують на основі залучених фінансових ресурсів, які, головним чином, складаються із кредитних коштів та зовнішніх інвестицій. Кредитні вкладення та інвестиції у вітчизняну економіку за роки незалежності України зросли, що свідчить про орієнтацію кредитної політики вітчизняних банків на потреби розвитку економіки за інноваційно-інвестиційною моделлю. Незважаючи на наявність в Україні відносно сприятливих умов для інвестування секторів економіки, потреба в інвестиціях сільського господарства в цілому не задоволена. Більша частина діючих виробничих засобів продовжує фізично та морально застарівати, не даючи можливості знижувати витрати виробництва та підвищувати продуктивність праці. Водночас, досвід свідчить, що забезпечити розширення сільськогосподарського виробництва, у тому числі за

рахунок підвищення конкурентоспроможності продукції лише, власними коштами практично неможливо.

На зазначених проблемах зосереджено увагу багатьох вітчизняних дослідників. Вони розглядають широкий діапазон питань і завдань розвитку фінансування інноваційних процесів у сільському господарстві. Як зазначалось, проблеми фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва напряму пов'язані із проблемами у сфері агросервісу. Тому, для ідентифікації шляхів вдосконалення фінансового забезпечення агросервісних підприємств, розглянуто всі можливі джерела фінансування їх інноваційної діяльності, а також інноваційної діяльності сільськогосподарських виробників. До цих джерел належать кошти згадуваних вище фінансово-кредитних установ (зокрема комерційних банків), лізингових компаній, державного бюджету, іноземних інвесторів, постачальників ресурсів, кредитних спілок, фізичних осіб тощо.

Загалом, банківська система недостатньо задіяна у інвестиційних процесах, що мають місце в Україні. Інші інвестиційні інституції (наприклад, недержавні пенсійні фонди, страхові компанії, фонди спільного інвестування) останнього часу також практично не приймають участі у фінансуванні інновацій в основний капітал, в тому числі в основні засоби агросервісних підприємств (табл. 2.8). Це пояснюється тим, що банки та інші інвестори і кредитор не завжди згодні приймати надвисокі кредитні ризики, які характерні для проектного фінансування, за відсутності надійного забезпечення кредитів, нестабільності фінансового стану позичальників. Негативною також є тенденція до скорочення часток фінансування капітальних інвестицій за всіма джерелами, окрім власних коштів.

Таблиця 2.8

Структура вітчизняних валових капітальних інвестицій за джерелами

фінансування, 2017-2019 рр., %

Джерело фінансування	Роки			Відхилення 2019 р. від 2017 р., в.п.
	2017	2018	2019	

Всього	100,0	100,0	100,0	0,0
Кошти державного бюджету	5,7	4,3	5,7	0,0
Кошти місцевих бюджетів	4,6	3,1	3,4	-26,1
Власні кошти підприємств	59,3	66,1	60,8	2,5
Кредити банків та інші позики	15,8	13,3	12,3	-22,2
Кошти іноземних інвесторів	3,0	4,2	2,1	-30,0
Інші джерела фінансування*	11,6	9,0	15,6	34,5

Аналіз динаміки та структури цільового спрямування кредитів свідчить про низьку мотивацію банків до інвестиційного кредитування реального сектору, який включає і сфери сільськогосподарського виробництва й агросервісу. Кредити сільськогосподарським підприємствам надають понад 100 комерційних банків, однак, найбільшу активність на цьому ринку проявили лише кілька з них: Укрексімбанк, Приватбанк, Ощадний банк України...

Одним із найбільш популярних предметів лізингу є сільськогосподарська техніка. Наведеному сприяє і державне стимулювання активізації співпраці лізингових компаній із покупцями (агросервісними підприємствами, які планують надання техніки в оренду) та продавцями сільськогосподарської техніки.

Ще одним способом фінансування господарської діяльності є залучення зовнішніх, зокрема іноземних, інвестицій. На сьогодні проблемним є те, що прямі іноземні інвестиції зазвичай вкладають у галузі промисловості, які забезпечують швидку віддачу на вкладений капітал та характеризуються високою оборотністю інвестованих коштів. Основна частина прийнятих до реалізації проєктів стосується галузей, що не потребують порівняно великих капіталовкладень та дозволяють розраховувати на їх швидку окупність (наприклад, легка, харчова промисловість, сфера послуг, торгівля та громадське харчування). Охоче іноземці інвестують експортно-орієнтовані галузі (наприклад, хімічну, металургійну), особливо під заставу експортних поставок їх продукції.

Також розповсюдженою практикою є фінансове забезпечення діяльності сільськогосподарських підприємств з боку постачальників, які є одними із суб'єктів агробізнесу. До них належать постачальники техніки, паливно-мастильних матеріалів, добрив, засобів захисту рослин, зернотрейдери, заводи з переробки молока. Як правило, вони постачають ресурси під заставу майбутнього врожаю. За такою схемою працює більшість аграрних підприємств. Однак найуспішніші з них уникають такої схеми кредитування, вважаючи її занадто витратною. Вони віддають перевагу використанню власних коштів або вигідному банківському кредитуванню. Проте, не всі сільськогосподарські виробники мають прийнятну кредитну історію і користується довірою банку.

Таким чином, основними джерелами фінансового забезпечення інноваційної діяльності агросервісних підприємств є їх власний капітал, кредитні та інвестиційні ресурси. Однак, самофінансування інновацій, які потребують значних вкладень, є проблематичним з огляду на неплатоспроможний попит на послуги агросервісу та недостатню ефективність агросервісних підприємств. Наведене перешкоджає і залученню фінансових ресурсів ззовні. У такій ситуації необхідним є акумуляція перспективних та ефективних інноваційних ідей та економічне обґрунтування доцільності їх впровадження. Тільки за такої умови агросервісні підприємства можуть розраховувати на залучення позикових та інвестиційних ресурсів. Однак, ідентифікація способів активізації інноваційних процесів, передусім, має спиратись результати аналізу особливостей та проблем інноваційної діяльності у сфері агросервісу.

2.3. Оцінка інноваційної діяльності підприємств агросервісу

Однією із головних умов забезпечення інноваційного розвитку сфери аграрного сервісу є усвідомлення необхідності та доцільності здійснення інноваційної діяльності керівництвом агросервісних підприємств. З метою

оцінки ставлення управлінського персоналу до проблеми інноваційного забезпечення їх діяльності, проведено соціометричне опитування керівників агросервісних підприємств. До останніх увійшли 28% товариств з обмеженою відповідальністю, 11 – приватне підприємство, 14 – державних підприємств та 7% – обслуговуючих кооперативів.

До основних видів послуг, які надають респонденти, належать постачання сільськогосподарської техніки та запчастин (24% опитаних), переробка сільськогосподарської продукції (17%), постачання добрив та засобів захисту рослин (17%) (рис. 2.3). Серед допоміжних послуг більшість

респондентів відзначили надання маркетингових послуг (майже 14%) та ремонт техніки (10%). Що стосується нових для дослідженої сукупності підприємств послуг, то основна частина суб'єктів господарювання таких не впроваджувало. Виключенням є лише прокат сільськогосподарської техніки, постачання засобів захисту та добрив, кредитування та лізинг (по одному підприємству).

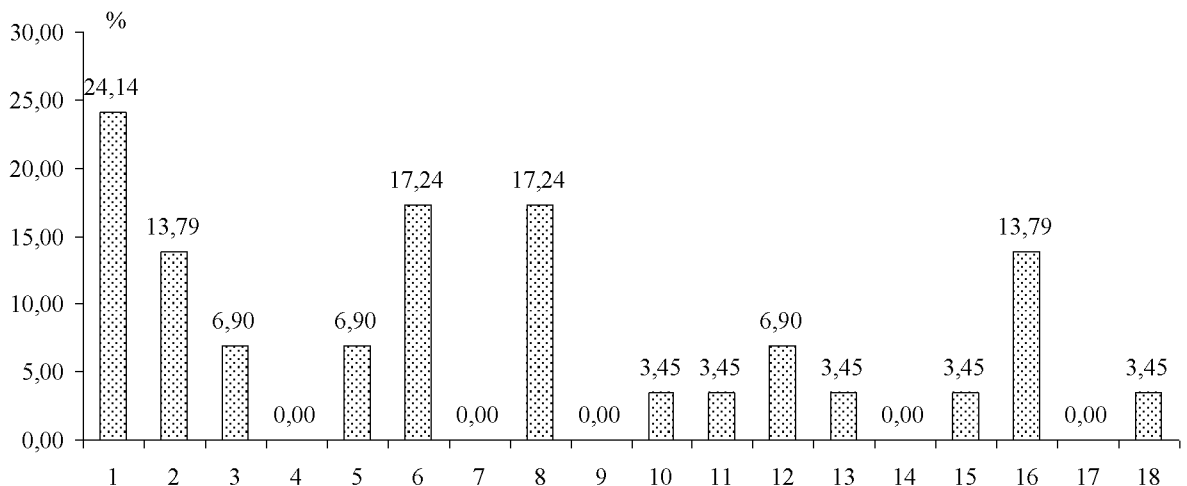

Рис. 2.3. Розподіл відповідей респондентів щодо основних видів послуг агросервісу

Примітка: 1 – постачання сільськогосподарської техніки та запчастин; 2 – ремонт техніки; 3 – прокат сільськогосподарської техніки; 4 – обробіток ґрунту; 5 – збирання врожаю; 6 – переробка сільськогосподарської продукції; 7 – меліорація; 8 – постачання добрив та засобів захисту рослин; 9 – внесення добрив та засобів захисту рослин; 10 – зооветеринарні послуги; 11 – транспортні послуги; 12 – будівництво та ремонт приміщень;

13 – кредитування; 14 – лізинг; 15 – страхування; 16 – маркетингові послуги; 17 – інформаційно-консультаційні послуги; 18 – інше.

Найбільш перспективними та такими, що вимагають інвестицій, керівники агросервісних підприємств назвали постачання сільськогосподарської техніки та запчастин (28%), переробку сільськогосподарської продукції (21%), прокат техніки та постачання засобів захисту і добрив (по 17%). Фінансову стабільність, на думку респондентів, забезпечують здійснення ремонту техніки (21%), лізинг (14%), а також прокат техніки, зооветеринарні та транспортні послуги, страхування (по 10%)

(рис. 2.4). Наведене свідчить про те, що керівники агросервісних підприємств ряд послуг визнають перспективними та фінансово доцільними, однак практично ніхто не надає їх. Це, передусім, стосується лізингу та страхування.

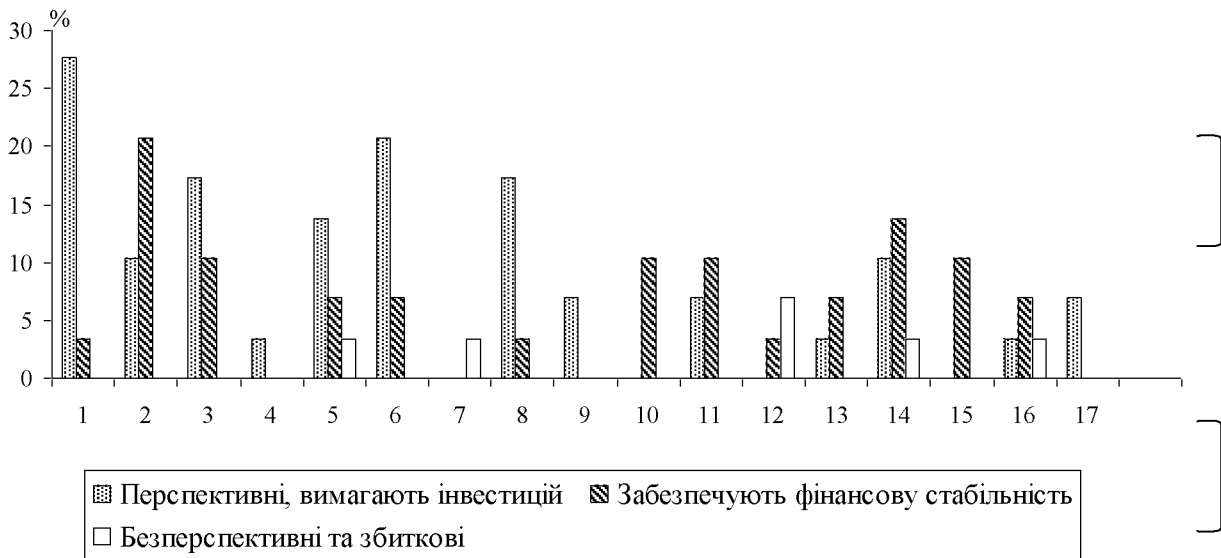

Рис. 2.4. Розподіл відповідей респондентів щодо значущості

видів послуг агросервісу

Примітка: 1 – постачання сільськогосподарської техніки та запчастин; 2 – ремонт техніки; 3 – прокат техніки; 4 – обробток ґрунту; 5 – збирання врожаю; 6 – переробка продукції; 7 – меліорація; 8 – постачання добрив та засобів захисту рослин; 9 – внесення добрив та засобів захисту рослин; 10 – зооветеринарні послуги; 11 – транспортні послуги; 12 – будівництво та ремонт приміщень; 13 – кредитування; 14 – лізинг; 15 – страхування; 16 – маркетингові послуги; 17 – інформаційно-консультаційні послуги.

Також мало хто здійснює прокат техніки, надає транспортні та зооветеринарні послуги. Небажання або відсутність умов та можливостей,

необхідних для впровадження виділених послуг, підтверджує і незначний відсоток підприємств, які почали надавати нові види послуг виробникам сільськогосподарської продукції (менше 13%). Отже, агросервісні підприємства часто не надають ті послуги, які могли б підвищити ефективність їх діяльності. Відтак, основна частина опитаних визначають свій економічний стан як задовільний (38%) або обнадійливий (31%), і лише 20% характеризують свою діяльність як успішну. Частка проблемних та незадовільно функціонуючих суб'єктів господарювання становить 7 та 3%, відповідно. Виходячи із наведеного, резервом покращення економічного

стану, який відзначили респонденти, є введення ряду нових послуг, що вимагає відповідних інноваційних розробок та впровадження.

За результатами опитування встановлено, яка основною причиною, що спонукає агросервісні підприємства до здійснення інноваційної діяльності, є забезпечення конкурентоспроможності продукції (майже 66%) (рис. 2.5).

Також багато (52%) респондентів при визнанні доцільності впровадження інновацій, відзначають, те, що традиційні ринки насичені і не вимагає опанування нових ринків. Обґрунтованість запровадження нових послуг підтверджує і факт необхідності зниження ризиків шляхом диверсифікації діяльності та прагнення завоювати нові перспективні сегменти ринку. Тобто, доцільність впровадження інноваційної політики керівниками визнається.

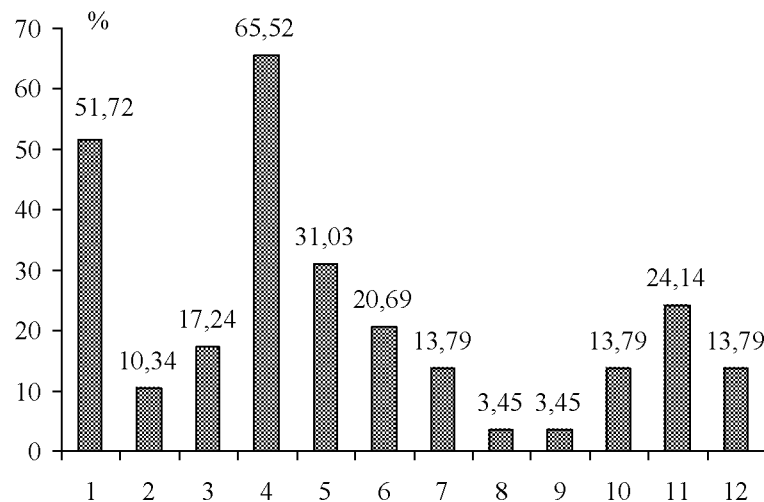

Рис. 2.5. Причини, що спонукають агросервісні підприємства до здійснення інноваційної діяльності

Примітка. 1 – традиційні для підприємства ринки насичені, попит на традиційні послуги скорочується; 2 – основні напрямки діяльності перебувають на стадії занепаду або досягли меж свого розвитку; 3 – нова сприятлива кон'юнктура ринку; 4 – необхідність забезпечення конкурентоспроможності; 5 – зниження ризиків залежності від однієї товарної групи; 6 – підвищення ефективності використання ресурсів; 7 – наявність тимчасово вільних ресурсів, які можна залучити до інших напрямків діяльності; 8 – створення ефекту взаємодоповнення між існуючими та новими напрямками діяльності; 9 – антимонопольне регулювання обмежує можливості розвивати традиційну діяльність; 10 – зниження поточних витрат за рахунок збільшення масштабів виробництва; 11 – прагнення завоювати новий перспективний сегмент ринку; 12 – мінімізація недоліків сезонності.

Наявні в агросервісних підприємствах фактори виробництва також сприяють їх інноваційному розвитку (табл. 2.9.). Зокрема налагоджені зв'язки із постачальниками та посередниками (55,17%) і добре відпрацьовані технології (34,48%) створюють умови для впровадження нових, пов'язаних із існуючими, видів послуг, а також опанування нових ринків. Позитивний імідж та наявні ефективні канали збуту (по 27,59%) також можуть бути базою для впровадження таких видів послуг. Водночас, жоден із найбільш значущих із виділених чинників не здатний полегшити впровадження нових видів послуг.

Таблиця 2.10

Розподіл відповідей щодо наявних в агросервісних підприємствах факторів, що є основою інноваційної діяльності

Фактор виробництва	Частка опитаних, %
Добре відпрацьована технологія	34,48
Налагодження зв'язків з постачальниками та посередниками	55,17
Можливість використання наявних в регіоні сировини та матеріалів	3,45
Тимчасово вільні фінансові ресурси	20,69
Ефективні методи управління	6,90
Наявні технологічні ноу-хау, дослідження і розробки	13,79
Інформаційні системи	17,24
Наявність торгової марки	24,14
Позитивний імідж	27,59
Висококваліфікований персонал	24,14
Ефективні канали збуту	27,59
Наявність власної торговельної мережі	6,90

Створена система поінформованості споживачів та стимулювання їх купівельної поведінки

10,34

Найбільш розповсюдженим інноваційним процесом, який практикують опитані, є організація збуту продукції (72 %) (рис. 2.6). Проте, за результатами опитування лише 7 % визначають маркетинг фінансово вигідним та перспективним. Це означає, що така спрямованість інноваційної діяльності агросервісних підприємств є економічно невиправданою. Причиною такої необґрунтованої інноваційної діяльності, в тому числі, є необізнаність керівників у питаннях аналізу й оцінки успішності інноваційного забезпечення господарського процесу. Так, 34 % опитаних не здійснюють оцінку власної інноваційної діяльності, а 7 % не здатні її зробити. Також, на нашу думку, існує проблема необ'єктивності такого оцінювання: лише 3 % респондентів визнали свою інноваційну діяльність значно гіршою, порівняно із конкурентами і ні один опитаний не охарактеризував її як гіршу. Тобто основна частка (55%) вважає, що їх інноваційна діяльність є конкурентоспроможною.

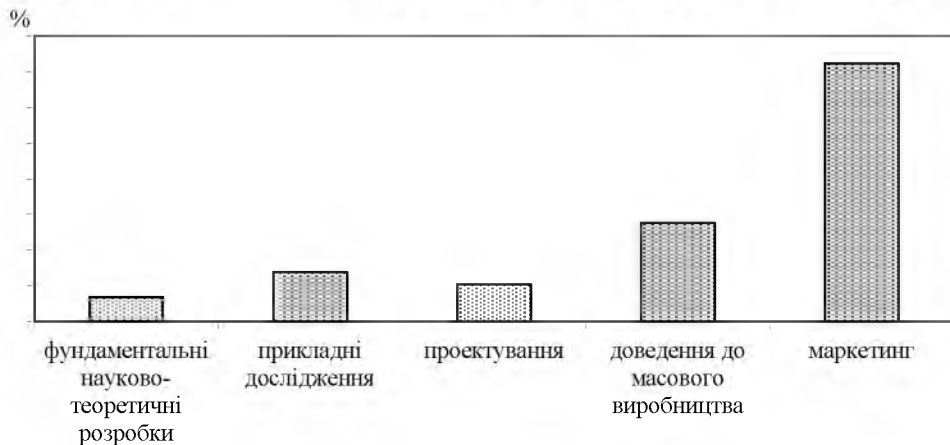

Рис. 2.6. Розподіл відповідей респондентів щодо складових інноваційного процесу

Респонденти, які охарактеризували власну інноваційну діяльність, як значну кращу, ніж у конкурентів, свої конкурентні позиції у контексті інновацій оцінили як помітні, а не провідні або сильні (табл. 2.11). Аналогічно,

визначивши інноваційний розвиток конкурентів приблизно тотожним із власним, 50% опитаних наголосили на своєму міцному конкурентному статусі. Такий розподіл відповідей на наведені два питання може свідчити або про відсутність впливу рівня конкурентоспроможності інноваційної діяльності агросервісних підприємств на їх конкурентні позиції, або про необгрунтованість оцінок респондентів.

Таблиця 2.11

Розподіл відповідей респондентів щодо їх конкурентних позицій в інноваційній діяльності, %

Оцінка інноваційної діяльності порівняно із конкурентами	Конкурентна позиція					% від сукупності
	слабка	міцна	помітна	сильна	провідна	
Таке питання не вивчалось	–	20,00	50,00	–	30,00	34,48
Значно краща	–	–	66,67	–	33,33	10,34
Краща	–	50,00	16,67	33,33	–	20,69
Приблизно однакова	28,57	71,43	–	–	–	24,14
Гірша	–	–	–	–	–	0,00
Значно гірша	14,29	–	–	–	–	3,45
Важко відповісти	–	100,00	–	–	–	6,90
% від всієї сукупності	10,34	41,38	27,59	6,90	13,79	100,00

Виділяючи маркетингові інновації як найбільш значущі, більшість опитаних (31%) не можуть відповісти на питання щодо того, яка питома вага ринку належить їх підприємству (рис. 2.7). При цьому ринкова частка 50% підприємств, рівень інноваційного забезпечення яких кращий за конкурентів, складає лише 1–10% (табл. 2.12). Такою ж часткою ринку володіє 71% суб'єктів господарювання, які впроваджують інновації приблизно із тією ж успішністю, що і суперники. Наведене підтверджує попередні висновки про неповні знання та об'єктивність керівництва агросервісних підприємств у питаннях про інноваційні процеси та їх ефективність.

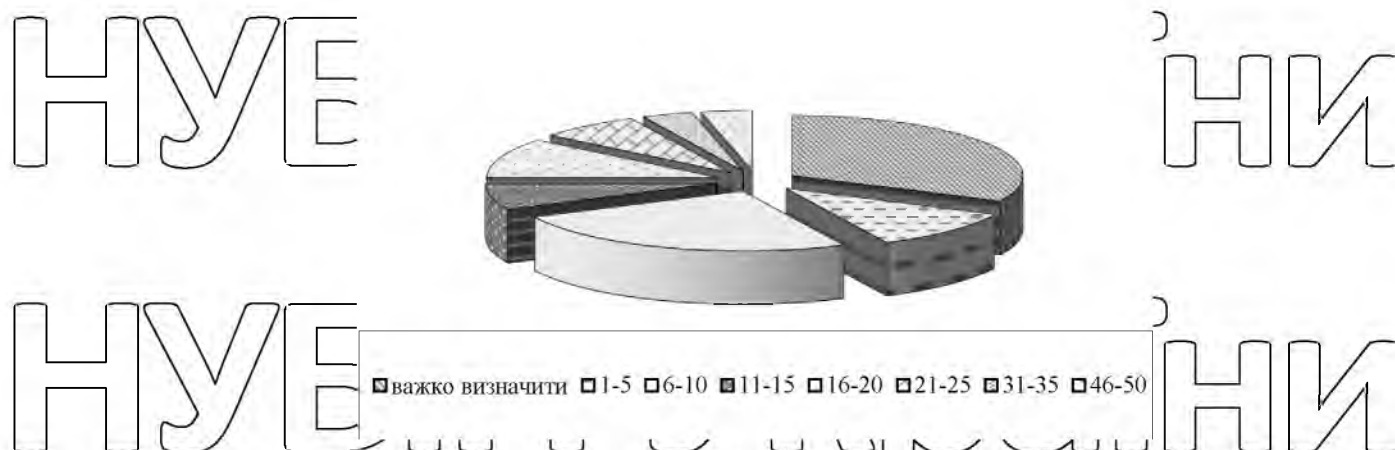

Рис. 2.7. Розподіл відповідей щодо ринкової частки агросервісних підприємств

Примітка: відповіді 26-45% не обрані жоден із респондентів.

Більшість агросервісних підприємств практикують розширення й урізноманітнення асортименту та підвищення якості продукції. Тобто, основна увага приділяється ціновій та товарній політиці підприємств.

Оскільки основна маса агросервісних підприємств, як зазначалось вище, займає відносно невелику частку ринку (1-10%), таку спрямованість інноваційної діяльності можна пояснити їх прагненням збільшити ринкову частку та підвищити рівень конкурентоспроможності.

Таблиця 2.13

Розподіл думок керівників агросервісних підприємств щодо вагомості окремих характеристик з послуг для споживача

Характеристика послуги	Бальна оцінка	Рейтингова оцінка
Доступна ціна	2,76	1
Своєчасність отримання послуг	3,79	3
Кваліфікація персоналу	4,48	5
Зручність розташування	5,72	7
Позитивний імідж	4,62	6
Інноваційність продукту та технологій	5,83	8
Орієнтація на довготривалі стосунки з клієнтами	3,59	2
Гнучкі умови оплати праці	4,34	4
Наявність післяпродажного сервісу	5,90	9
Екологічна безпека діяльності	6,28	10

У дійсності (а також у планах) агросервісні підприємства частково враховують найбільш вагомі та значущі характеристики послуг. Так, до основних видів нововведень, які було здійснено або планується здійснити, належать створення нових каналів збуту та власної торгівельної мережі (майже 59 %) (рис. 2.8). Оскільки такі інновації сприяють забезпеченню своєчасності отримання послуг, а також довготривалості стосунків із клієнтами, маркетингову спрямованість оцінено як обґрунтовану.

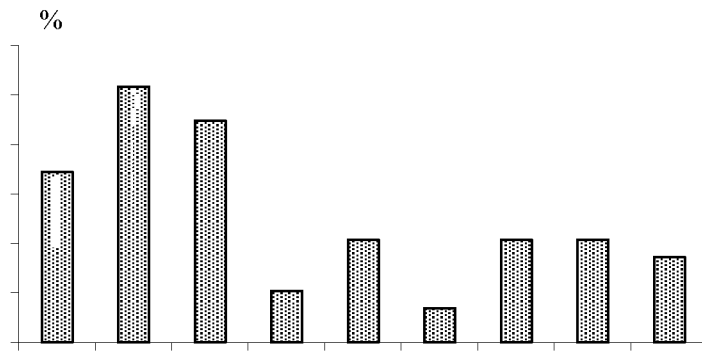

Рис. 2.8. Нововведення, які практикують аграрні підприємства

Примітка: 1 – технології, що забезпечують зниження матеріальних затрат; 2 – розширення та урізноманітнення товарного асортименту; 3 – підвищення якості послуг; 4 – запровадження принципово нових продуктів та технологій, аналогів яких не існує; 5 – нові методи організації виробництва; 6 – нововведення в управлінській, виробничій, технологічній структурі; 7 – налагодження нових систем збору та обробки інформації; 8 – перепідготовка персоналу; 9 – адаптація продукції до нових ринків.

Проте, як зазначалось раніше, однією із проблем вітчизняного агросервісу є невідповідність перспективних та фінансово доцільних видів послуг тим, що реально надаються підприємствами (рис. 2.5, 2.6). У зв'язку із цим, те, що згортання неперспективних напрямів і перенесення наявних ресурсів до більш перспективних сфер діяльності здійснюють (планують здійснювати) лише трохи більше 27% респондентів, є вкрай негативним (рис. 2.9).

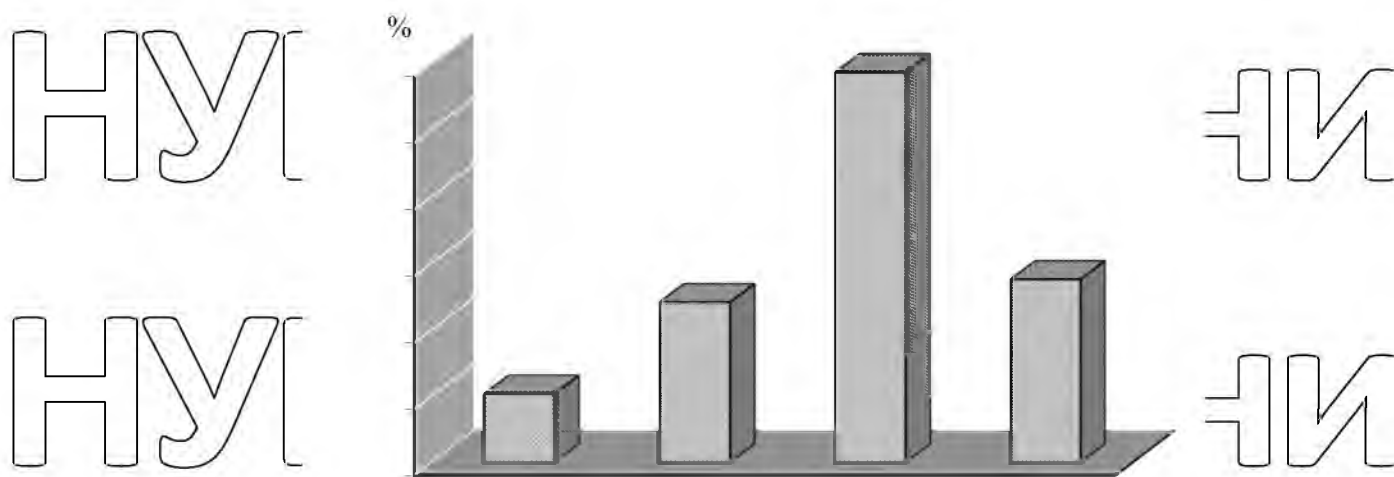

Рис. 2.9. Види нововведень, які здійснюють (планують здійснювати) агросервісні підприємства

Примітка. 1 – запровадження принципово нових продуктів, 2 – запровадження новинок для цільових споживачів продуктів, 3 – створення нових каналів збуту, зокрема власної торговельної мережі; 4 – згортання неперспективних напрямів і перенесення наявних ресурсів до більш перспективних сфер діяльності.

Інноваційні впровадження потребують значних обсягів фінансування. Тому говорити про внутрішнє фінансування нововведень можна лише за якомога кращого економічного стану.

Таким чином, серед головних напрямів інноваційної діяльності керівники агросервісних підприємств виділяють диверсифікацію діяльності та вдосконалення її маркетингової складової. Водночас, ключовою проблемою функціонування агросервісу є невідповідність асортименту послуг, які фактично надають підприємства, тим послугам, що визнано фінансово доцільними. Встановлено, що види послуг, які впроваджуються, або планується надавати, не відповідають критеріям економічної ефективності та перспективності. Також недосконалою є система розподілу обов'язків персоналу, який відповідає за інноваційні розробки та їх реалізацію. Нестача власних фінансових ресурсів також перешкоджає успішності впровадження інновацій. Оскільки фінансовий стан суб'єктів господарювання є недостатнім для забезпечення інноваційної діяльності за власних рахунків, важливим є

залучення коштів (як кредитних, так і інвестиційних) ззовні. Однак, зовнішнє фінансування потребує обґрунтування ефективності введення інновацій. Тому важливим вважається пошук шляхів забезпечення максимальної ефективності управління інноваційною діяльністю агросервісних підприємств. Це сприятиме підвищенню результативності впровадження інновацій та збільшить зацікавленість зовнішніх інвесторів до сфери агросервісу.

Висновки до розділу 2

1. Однією із головних проблем сільськогосподарського виробництва на сучасному етапі розвитку є високий рівень зношеності технічних засобів виробництва та дефіцит фінансових ресурсів, необхідних для оновлення та переоснащення технічної та технологічної бази суб'єктів сільського господарства.

2. Основним джерелом фінансування інноваційних впроваджень є власні кошти підприємств, а також бюджетні фінансові ресурси. Неспроможність агросервісних підприємств самостійно фінансувати інноваційну діяльність пояснюється низькою ефективністю діяльності сільськогосподарських виробників, через яку останні фінансово неспроможні замовити весь перелік необхідних їм послуг. Залучення ж інвестицій вимагає обґрунтування ефективності впровадження інновацій, які потребують фінансування.

3. Усвідомлюючи необхідність здійснення інноваційної діяльності, керівники агросервісних підприємств визнають необхідність впровадження нових видів послуг, що мають ознаки інновацій. Водночас, послуги, які респонденти планують надавати, не відповідають критеріям перспективності та фінансової доцільності.

Розділ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРОСЕРВІСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Розвиток інфраструктури інноваційної діяльності агросервісних підприємств

Протягом останніх 10 років на реалізацію державних науково-технічних програм з пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки виділялось менше одного відсотка коштів, що передбачались державним бюджетом на фінансування наукових досліджень і розробок (за винятком 2000 р., коли на них припадо 3%) хоча законом передбачено, що на ці програми має витрачатися щонайменше 30% цих асигнувань. У результаті значного недофінансування державні науково-технічні програми виявляються неспроможними здійснити помітний вплив на народне господарство України.

Хоча наукові установи сприяють впровадженню нових знай виробничими підприємствами, отримані ними результати у більшості випадків не досягають своїх потенціальних споживачів тому, що ситуація в економіці не стимулює попиту на нові технології та інноваційні розробки.

Така структура та принципи управління науково-технологічним та інноваційним розвитком в Україні потребують значних трансформацій, які, на думку експертів, повинні бути спрямовані на вирішення таких проблем: забезпечення координації і узгодження дій всіх без винятку органів виконавчої влади для концентрації ресурсів на провідних напрямках науково-технологічної та інноваційної політики як ключового напрямку державного регулювання розвитку економіки; створення національної інноваційної системи, яка відзначалась би структурною повнотою і здатністю належною мірою використати інтелектуальні ресурси країни.

Основна ідея такої структури управління науково-технологічним та інноваційним розвитком полягає у формуванні науково обґрунтованої системи державних пріоритетів і надання їм директивних функцій шляхом

встановлення безпосередньої відповідальності органів виконавчої влади за їх ефективну реалізацію.

Отже, на нашу думку, наведена державна структура управління науково-технологічним та інноваційним розвитком у контексті побудови інноваційної інфраструктури агросервісних підприємств є занадто широкою і потребує уточнення. Ми пропонуємо конкретизувати структуру управління науково-технологічним та інноваційним розвитком у частині управління інноваційною діяльністю агросервісних підприємств та включити її до інноваційної інфраструктури аграрного сервісу у вигляді державно-регуляторної підсистеми.

Впровадження такої інновації в діяльність агросервісних підприємств має відбутися на основі ефективної співпраці науково-дослідних установ та підприємств аграрного сервісу.

Прискорення темпів розвитку НТП та його вплив на скорочення життєвого циклу новацій переносить центр ваги на розвиток фундаментальних досліджень, піднесення їх ролі у забезпеченні конкурентоспроможності продукції. Тому виникає необхідність у пошуку нових форм поєднання зусиль всіх науково-дослідних установ і нових зв'язків із виробничо-господарськими

структурами. Серед таких форм слід відзначити створення технополісів, технопарків, «інкубаторів», венчурних підприємств тощо (рис. 3.1).

Основними формами організації інноваційної діяльності в забезпеченні сільськогосподарського виробництва мають бути агротехнопарки, інноваційні інкубатори, бізнес-інкубатори та інші венчурні підприємства, які слід створювати разом із аграрними вузами та науково-технічними агрооб'єднаннями з метою вивчення аграрних ринків, їх основних потреб та розробки відповідних агросервісних послуг і продуктів для задоволення цих потреб. До їх складу можуть входити консультативні, наукові, науково-виробничі структури, міжнародні центри обміну студентами та слухачами.

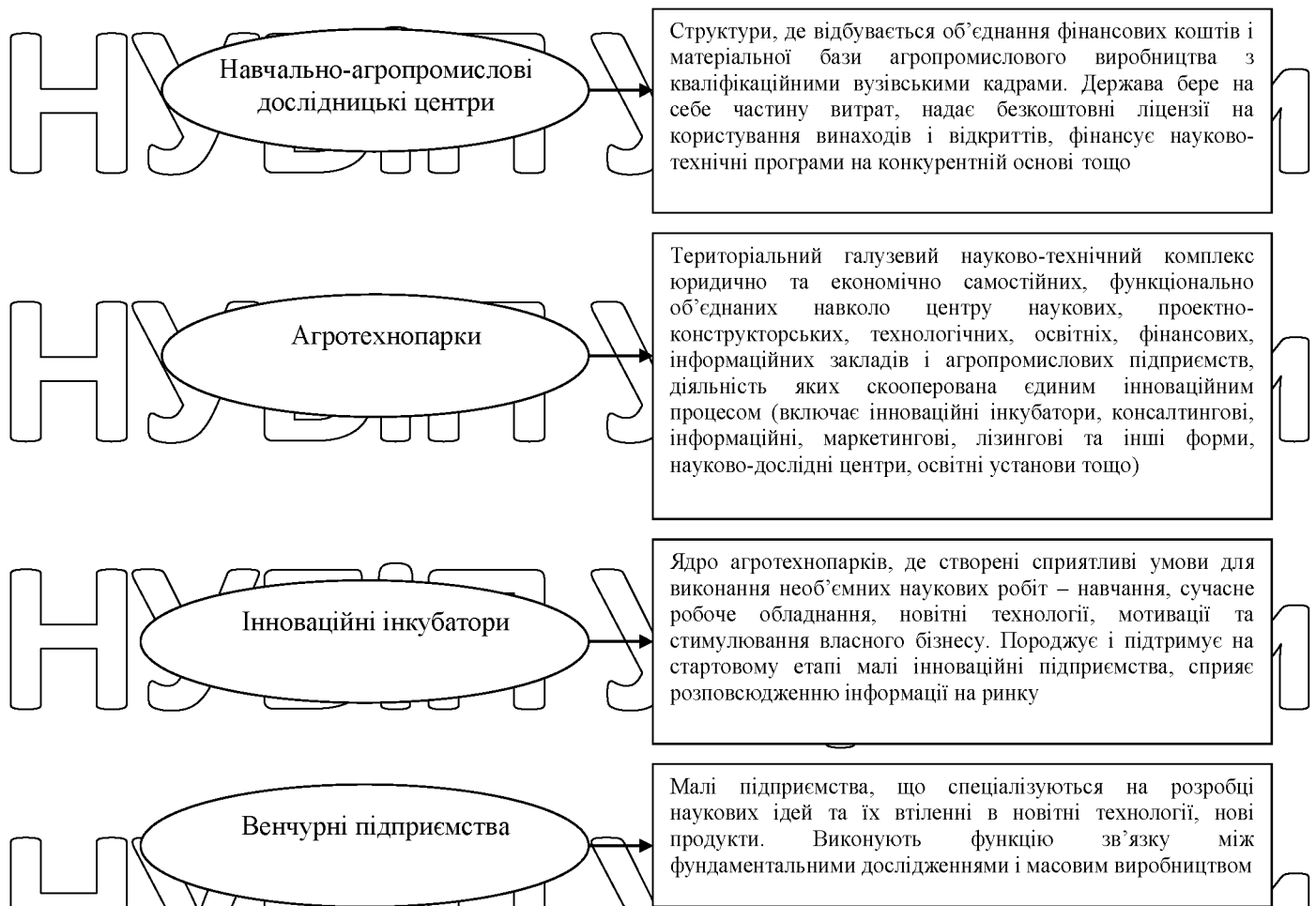

Рис. 3.1. Форми кооперації науки, виробництва в агропромисловому виробництві

З метою активізації впроваджень в агропромислове виробництво інноваційних розробок виникає необхідність у розширенні замовлень науковим закладам на розробку нових енергозберігаючих та екологічно безпечних технологій. Тому, однією із перспективних інноваційних послуг агросервісних підприємств має стати послуга з переробки й утилізації відходів сільськогосподарського виробництва, а також встановлення та обслуговування відповідних технологій безпосередньо у сільськогосподарських підприємствах.

Фінансово-кредитна підсистема включає у себе систему комерційних банків, кредитні організації небанківського сектору, лізингові компанії, кредитні спілки, страхові фонди та венчурні фонди тощо. Ця підсистема є

одною із визначальних у процесі розробки та впровадження інновацій агросервісних підприємств, оскільки більшість інноваційних розробок та різного роду науково-дослідні роботи потребують значних фінансових вкладень.

Проте, в умовах наростаючої продовольчої кризи у світі галузь сільського господарства, та, відповідно, і обслуговуючі її організації, мають стати пріоритетними напрямками інвестування, особливо в Україні, яка характеризується високим потенціалом сільськогосподарського розвитку.

Тому у межах фінансово-кредитної підсистеми особливу увагу слід приділити розвитку страхових фондів, формування яких дозволить частково мінімізувати наявні ризики, а також розвитку венчурних аграрних фондів, які дозволять залучати фінансові ресурси не тільки юридичних осіб, а й населення.

На нашу думку, для стимулювання інноваційної діяльності агросервісних підприємств, доцільно на державному рівні створити венчурний інноваційний агросервісний фонд. Учасниками такого фонду мають стати у переважній більшості, сільськогосподарські виробники, дрібні фермерські господарства та інші суб'єкти господарювання. Кошти такого фонду повинні інвестуватись в агросервісні підприємства, які здійснюють інноваційну діяльність у частині технічного та технологічного переоснащення. Основні принципи діяльності венчурного інноваційного агросервісного фонду наведені у рис. 3.2.

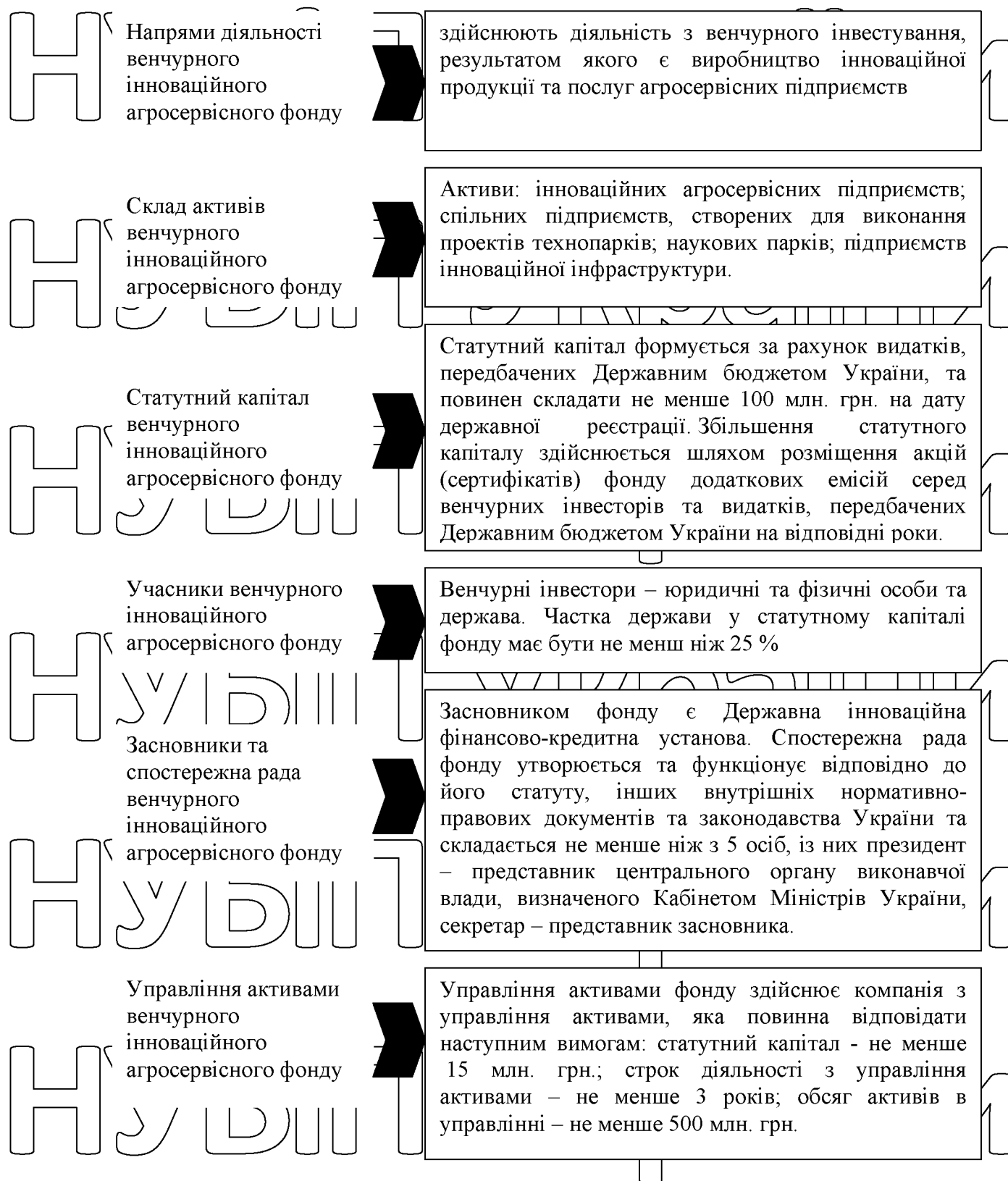

Рис. 3.2. Принципи організації та функціонування венчурного

інноваційного агросервісного фонду
НУВБІП України

Створення такого венчурного фонду дозволило б розкрити техніко-технологічний потенціал агросервісних підприємств, що, у свою чергу, покращило б якість послуг, які вони надають. Проте, є певні перешкоди на шляху впровадження такої ідеї. По-перше, це невідповідність організаційно-правової форми більшості агросервісних підприємств венчурному фінансуванню, адже більшість із них – це дрібні приватні підприємства. По-друге, повільні темпи досліджень та розробки технічних та технологічних інновацій у сфері сільського господарства. Зважаючи на низький рівень технічного забезпечення агросервісних підприємств у механізмах кредитування доцільно використовувати систему взаємної поруки, що дозволить здійснити технічне та технологічне переоснащення агросервісних підприємств без залучення об'єктів, які можуть виступати у ролі застави.

Розвиток організаційно-технічної підсистеми інноваційної інфраструктури дасть агросервісним підприємствам можливість розширити коло споживачів своїх інноваційних послуг. До основних елементів організаційно-технічної підсистеми належать товарні біржі, аукціони продукції сільського господарства, виставки-ярмарки, транспортні комунікації, рекламні агентства тощо. Підприємства агросервісу з позиції виробників сільськогосподарської продукції також можна віднести до організаційно-технічної підсистеми. У перспективі розвитку та освоєння інновацій з метою розширення обсягів послуг агросервісні підприємства можуть повністю витіснити та замінити елементи організаційно-технічної підсистеми. Вже сьогодні суб'єкти агросервісу практикують проведення аукціонів сільськогосподарської продукції, надають послуги з перевезень та організації транспортних комунікацій, проводять виставки-ярмарки не тільки власних послуг, але й інноваційних сільськогосподарських продуктів та розробок.

Таким чином, розвиток інноваційної інфраструктури гарантуватиме державну підтримку та регулювання інноваційної діяльності агросервісних підприємств, забезпечить доступ до інформації у сфері передових технологій

та науково-дослідних розробок; дасть можливість збільшити коло споживачів через організації та підприємства організаційно-технічної підсистеми, а також дозволить розширити перелік та обсяги джерел фінансування інноваційної діяльності. Проте, інвестування коштів (як власних, так і залучених) в інновації агросервісу вимагає належного обґрунтування шляхом оцінки економічної ефективності здійснення інноваційної діяльності агросервісними підприємствами. При цьому методика такого оцінювання також має передбачати можливість здійснення неперервного контролю за інноваційними процесами на підприємстві.

3.2. Управління інноваційними ризиками агросервісних підприємств

Очевидно, що прийняття рішення про практичну реалізацію тієї чи іншої інновації має спиратись на результати оцінки її ефективності: інноваційний проект може бути впроваджений лише у разі отримання прийняттого рівня ефекту. При цьому трансформація інноваційного проекту, який у процесі попереднього аналізу було оцінено як ефективний, на такий, що виявився неефективним, може бути спричинена або неадекватним оцінюванням, або дією випадкових, заздалегідь неврахованих, чинників. Результати негативних впливів таких факторів зазвичай пов'язують із виникненням різного роду ризиків.

Умовно ризики господарської діяльності підприємства можна поділити на зовнішні та внутрішні. Згідно загальноприйнятої думки, основною рисою зовнішніх ризиків є те, що вони не залежать від дій суб'єкта підприємництва.

Відтак, впливати на них він не може. Натомість, внутрішні ризики виникають у межах господарського процесу агросервісних підприємств, а тому їх негативну дію можна не тільки обмежити, але й повністю ліквідувати. Тобто, актуальним стає питання вибору стратегії поводження із окремими ризиками

шляхом здійснення цілеспрямованого впливу на них, або, іншими словами, шляхом управління ними.

Управління підприємницькими ризиками здійснюється у кілька етапів:

- 1) якісна оцінка ризиків, яка включає виявлення існуючих та/або потенційних джерел (факторів) ризиків та ідентифікацію ризиків, що виникають у результаті дії виявлених факторів; 3) кількісне оцінювання ризиків, з метою виділення тих із них, дія яких є найбільш загрозовою для підприємства;
- 4) розробка системи заходів впливу на ризики, з метою зниження їх рівня;
- 5) постійний моніторинг складу ризиків підприємства та їх рівнів. Схематично

цей процес зображено на рис. 3.3.

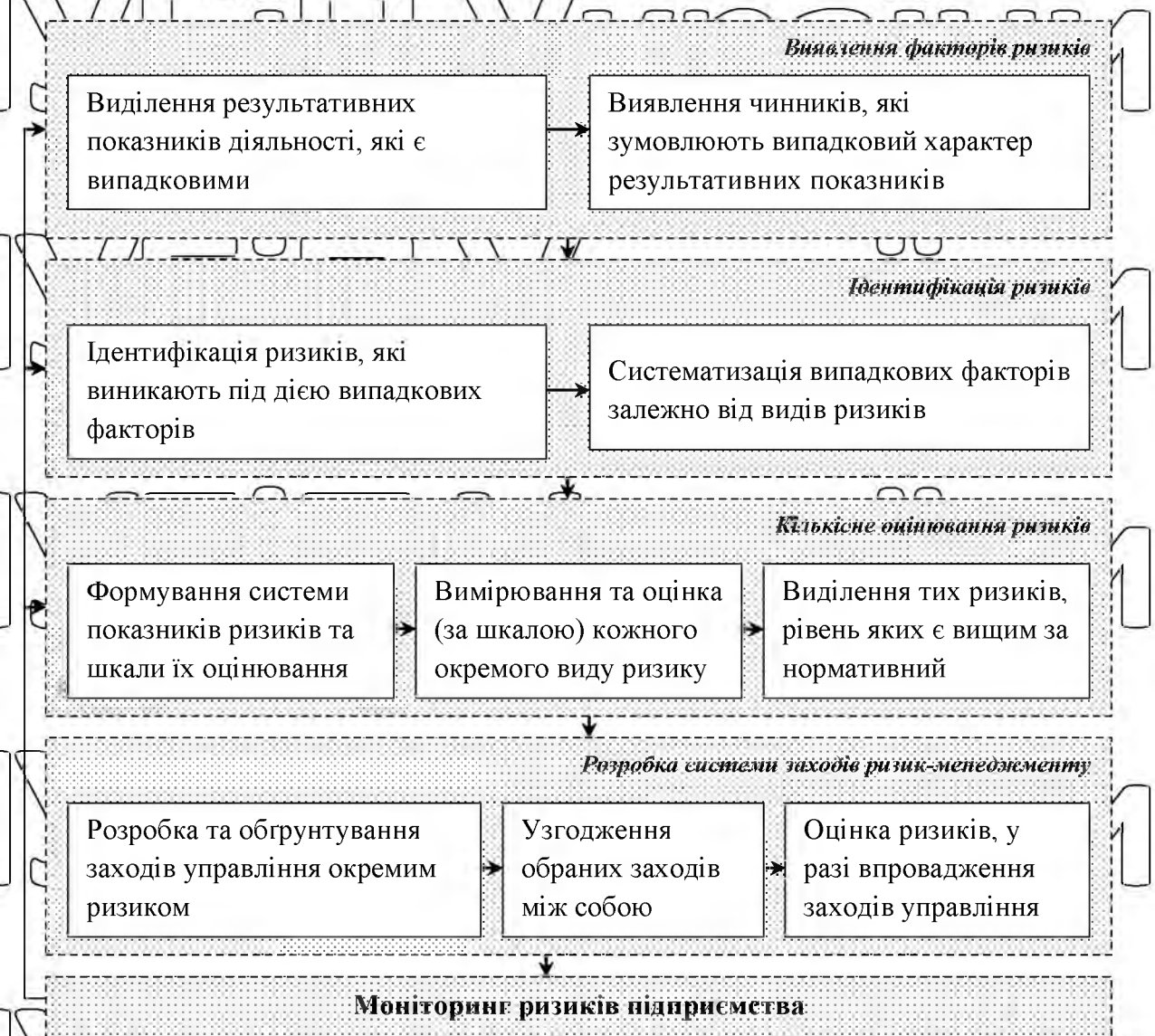

Рис. 3.3. Схема управління ризиками підприємства

Розробку механізму управління інноваційними ризиками агросервісних підприємств варто здійснювати саме за такою схемою. Інноваційна діяльність є складовою господарської діяльності підприємства, результати якої оцінюють

загальноприйнятими показниками та критеріями. Водночас, інновації

нерозривно пов'язані із фінансовою, зокрема інвестиційною, діяльністю, що обов'язково слід враховувати у процесі якісної оцінки інноваційних ризиків. З огляду на зазначене можна сказати, що інноваційні ризики – це ризики, які

мають всі характерні риси традиційних ризиків господарської діяльності, із поправкою на специфічні характеристики окремого виду інновацій, а також на тісний зв'язок із інвестиційною діяльністю підприємства агросервісу

Зауважмо, що маючи одні й ті самі параметри ризиковості власної діяльності, керівники приймають різні рішення стосовно стратегії управління

ризиками. Це пов'язано із існуванням такого суб'єктивного фактора, як рівень

схильності до ризику. Зазвичай рішення щодо поведінки із певним видом ризику приймає одна або кілька осіб. Однак, результати його реалізації відбиваються на господарській діяльності підприємства загалом. Тому, дуже

важливо, щоб усі рішення у сфері ризик-менеджменту були підпорядковані

загальній для всього персоналу стратегії поведінки із ризиками. Вибір

останньої має спиратись на знаходження консенсусу між керівництвом щодо оптимального співвідношення можливих втрат та вигаду. Дуже важливо

притримуватись такої стратегії у процесі управління інноваційними ризиками,

оскільки необгрунтоване рішення може призвести або до втрати значних

обсягів фінансових ресурсів вкладених у інновації, або до втрати потенційних можливостей.

Традиційно вважається, що рівень економічного ефекту визначається ступенем ризику: чим вищий рівень ризику, тим суттєвіші вигоди можна

отримати. І навпаки: безризикові проекти мають зовсім незначний рівень

ефективності. Згідно цього розрізняють три типи стратегій ризик-менеджменту, а саме: 1) орієнтовані на ризик; 2) терпимі до ризику;

3) неохильні до ризику. При використанні стратегії першого типу обирається та альтернатива, для якої характерний найвищий рівень як ефективності, так і ймовірності не тільки неотримання прибутків, але й значних втрат.

Як зазначалось раніше, переважна більшість агросервісних підприємств функціонує не дуже ефективно, отримуючи недостатні для реінвестування в інноваційну діяльність прибутки. Ще однією особливістю вітчизняного агросервісу є те, що більшість послуг, які надають досліджувані суб'єкти господарювання оцінюються ними як недостатньо ефективні та неперспективні. Це означає, що у разі втрати інвестованих у інновації коштів,

джерел перекриття збитків агросервісні підприємства не матимуть. Для підприємств, що мають наведені вище риси, застосування стратегії першого типу (стратегії орієнтації на ризик) є недоцільним та необґрунтовано

ризикованим. Це пояснюється тим, що такий вибір означатиме виникнення високого рівня ймовірності банкрутства підприємства. Тому за деякими винятками, агросервісним підприємствам слід обрати два останні типи стратегій. При цьому визначення нормативного (максимального) рівня ймовірності отримати негативний результат має враховувати фінансовий стан суб'єкта підприємництва.

Рішення з ризик-менеджменту у сфері інновацій умовно можна поділити на стратегічні (такі, що стосуються прийняття до реалізації або відхилення окремої інновації) та поточні (ті, що пов'язані із вибором поведінки стосовно

ризиків інновації, що вже впроваджується підприємством). Стратегічні

рішення, насамперед, пов'язані з інвестиційною діяльністю агросервісних підприємств, результати якої визначаються традиційними показниками ефективності інвестицій, наведеними у п. 3.1. Базовим серед них є рівень

чистої приведеної вартості (NPV). Загалом, NPV – це економічний ефект за

тривалий (більше одного року) період часу. Його особливість порівняно зі

звичайним рівнем прибутку полягає у врахуванні факторів, для яких у розрізі кількох місяців зазвичай не суттєва, однак протягом кількох років може значно

знизити очікувані результати. До таких чинників традиційно відносять інфляційні процеси, вплив яких враховує ставка дисконтування.

Окрім інфляції дисконт включає й інші складові, зокрема відсоток, який би інвестор міг отримати, вклавши кошти у відносно безризикові інвестиції (здебільшого це відсоток за облігаціями внутрішньої державної позики);

реально діючі середньоринкові ставки відсотків (зазвичай банківського кредиту); коефіцієнт систематичного ризику тощо. Найбільш вагомим помилкою при оцінці ефективності інноваційних проектів, пов'язаною із ставкою дисконтування, є її заниження. Це пояснюється тим, неправильно

визначений дисконт може стати причиною того, що збитковий або нейтральні інновації будуть визначені як успішні. У цьому випадку, замість того, щоб відхиляти всі альтернативи та шукати інші прийнятні та прибуткові види інноваційної діяльності, агросервісне підприємство почне впроваджувати заздалегідь не вигідну інновацію.

Ставки дисконтування для різних інноваційних проектів різняться між собою через різні значення рівня систематичного ризику. Систематичний ризик – це ризик того, що підприємство не зможе відшкодувати свої втрати.

Також інколи в якості систематичного ризику розглядають ризик

недосягнення запланованих результатів діяльності. Розглянемо процес застосування методики обчислення систематичного ризику (β) на прикладі ПП «Агротех». При оцінці економічної ефективності 2-х запропонованих

інноваційних проектів цього підприємства використано ставки дисконтування на рівні поточних темпів інфляції. Зважаючи на те, що у дисконті не було

враховано інші складові, його значення було достатньо низьким, що призвело до завищення отриманих показників ефективності. Оскільки головною метою здійснення інтегральної оцінки є порівняння доцільності впровадження проектів, отримані результати можна вважати прийнятними для використання.

Для визначення систематичних ризиків двох проектів ПП «Агротех» використано результати імітаційного моделювання чистої теперішньої

вартості інновацій. При цьому в якості математичного сподівання застосовано показник середнього значення NPV по всім 500-м ітераціям (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Рівні систематичного ризику для двох інноваційних проектів

ПП «Агротехазот»

Показник	Позначення	Проект	
		проект 1	проект 2
Математичне сподівання, тис. грн	$M(NPV)$	111,22	144,44
Семіквадратичне відхилення, тис. грн	SSV_{NPV}	18,09	17,07
Коефіцієнт варіації, %	v_s	16,26	11,82

Результати оцінки ймовірності досягнення запланованих значень прибутку від реалізації інноваційних проектів ПП «Агротех» із врахуванням уточнених значень ставки дисконтування кардинально відрізняються від отриманих раніше. Так, досягти запланованих рівнів, які були розраховані, виходячи із ставки дисконтування 9%, неможливо. Крім того, у разі застосування дисконту із врахуванням надбавки за інфляційний ризик, чиста приведена вартість матиме від'ємне значення.

Однак, такий аналіз є недостатньо інформативний, оскільки дає можливість дослідити не ефективність інноваційних проектів, а лише їх економічний ефект. Якщо говорити про невизначеність грошових потоків, то найбільш непередбачуваними є надходження підприємства. Тому, за нормативний (критичний) пропонується прийняти рівень NPV, який підприємство матиме за наперед визначених витрат та грошових надходжень, що забезпечуватимуть індекс прибутковості (як основний показник ефективності інноваційного проекту) на рівні 59% для проекту 1 та 10% для проекту 2. Наведені значення відповідають прибутковості при використанні мінімальних ставок дисконтування, обчислених згідно першого способу. У процесі обчислення використано надбудову «Подбор параметра» програми MS Excel.

Отже, на етапі прийняття рішення щодо вибору інноваційного проекту найбільш інформативними для інвестора індикаторами інноваційного ризику є показники стійкості ефективності проектів у динаміці. Ризикову складову альтернатив відображено у нормі дисконту. Обґрунтованість вибору проекту напряму залежить від правильності обчислення цього показника. Така роль ставки дисконтування у процесі оцінювання інноваційних проектів пояснюється тим, що вона відображає ризик зниження їх ефективності із врахуванням вищенаведених показників стійкості.

Таблиця 3.2

Результати стійкості економічної ефективності інноваційних проектів

ПП «Агротехазот»

Ставка дисконтування, %	Необхідна сума дисконтованих надходжень, тис. грн	Необхідний рівень NPV, тис. грн	Ймовірність досягнення запланованого рівня	Ймовірність недосягнення запланованого рівня
Проект 1				
21,37	211,61	78,52	0,60	0,40
22,48	211,47	78,47	0,47	0,53
22,56	211,46	78,47	0,46	0,54
67,83	219,32	81,38	0,00	1,00
Проект 2				
21,61	694,25	63,11	0,57	0,43
22,75	694,21	63,11	0,20	0,80
22,81	694,21	63,11	0,17	0,83
68,20	706,84	64,26	0,00	1,00

Задачами ризик-менеджменту на наступному етапі інноваційної діяльності агросервісних підприємств, тобто етапі впровадження проекту, є: 1) недопущення зниження ефективності проекту порівняно із попередньо обчисленим рівнем; 2) уникнення несприятливих відхилень рівня ефективності, які враховує коефіцієнт систематичного інноваційного ризику, тобто β -коефіцієнт. Побудувати процес управління інноваційними ризиками при цьому слід на базі наведеної раніше схеми ризик-менеджменту (рис. 3.3).

Інноваційні проекти у сфері агробізнесу або мають всі ознаки окремого виду господарської діяльності із повноцінним операційним циклом (надання будь-яких нових видів послуг виробникам сільськогосподарської продукції), або є частиною операційного циклу вже існуючих видів господарської діяльності (наприклад, вдосконалення якості послуг, що вже надавались підприємством, зниження собівартості надання послуг). У першому випадку надзвичайно важливо виявити всі форми прояву підприємницьких ризиків, які виникають на всіх етапах операційного циклу. Традиційно операційний цикл включає стадії ресурсного забезпечення, виробництва та реалізації продукції або послуг.

Узагальнивши висновки дослідників у сфері ризикології виділено основні види ризиків, які виникають у процесі надання послуг, у тому числі їх нових видів, сільськогосподарським виробникам (табл. 3.9). У процесі ресурсно-технічного забезпечення господарського процесу агросервісних підприємств неможливо точно спрогнозувати вартість ресурсів. Так, ціна на техніку, засоби захисту тощо можуть змінитись через стрімке знецінення національної валюти, або через відповідні дії постачальників, зумовлені, в тому числі зміною їх витрат. Також вартість сільськогосподарської техніки може зрости/скоротитись у випадку змін законодавства щодо непрямого оподаткування (особливо це стосується акцизних зборів на імпортовані технічні засоби). Суттєві випадкові відхилення заробітної плати є малоймовірними, однак, можливі через збільшення мінімальної заробітної плати (як наслідок – матиме місце зростання витрат) та змін податкового законодавства щодо оподаткування фонду заробітної плати.

Стійкість рівня ефективності впровадження інноваційних проектів агросервісними підприємствами у сфері надання нових та вдосконалених видів послуг значною мірою залежить від якості та потенційно можливих обсягів наданих послуг. Головною причиною несподіваних коливань цих показників є порушення технологічного процесу. Під останнім розуміється процес перетворення ресурсів суб'єкта господарювання на послугу. При

цьому обсяг наданих послуг сільськогосподарським виробникам обмежується наявними у підприємства ресурсами. Це означає, що у випадку нестачі та/або зниження якості відповідних ресурсів, підприємство втрачатиме свої позиції у потенційно можливих обсягах надання послуг та їх якості.

Таблиця 3.3

Основні фактори ризиків агросервісних підприємств

Випадкова величина	Прямі фактори ризику
<i>Ресурсне забезпечення діяльності</i>	
Вартість ресурсів, які необхідні для надання відповідних послуг (трудових ресурсів; сільськогосподарської техніки; добрив, засобів захисту рослин)	Інфляційні процеси; Дії постачальників; Дії органів державної влади.
<i>Створення (виробництво) послуг</i>	
Якість наданих послуг	Порушення технологічного процесу.
Потенційний обсяг наданих послуг	Порушення технологічного процесу; Дії споживачів; Дії конкурентів.
<i>Реалізація послуг</i>	
Відхилення обсягу наданих послуг від потенційно можливого рівня	Дії споживачів (в т.ч. спричинені їх фінансовим станом); Дії конкурентів.
Середньоринкова ціна послуг	Інфляційні процеси; Дії споживачів; Дії конкурентів; Дії органів державної влади (податкова, фінансова політика).

Серед ресурсів, що необхідні для забезпечення технологічного процесу підприємств агросервісу, виділено їх трудовий персонал (надання послуг зі збирання врожаю; внесення добрив, засобів захисту сидератів; обслуговування сільськогосподарської техніки; надання зооветеринарних послуг та ін.), технічні засоби (особливо у разі прокату техніки), грошові ресурси (у випадку закупівлі засобів захисту, добрив, насіння, запчастин, сільськогосподарської техніки тощо з метою їх подальшого постачання виробникам сільськогосподарської продукції). До факторів ризику, які

спричиняють зниження потенційного обсягу послуг, що може надати агросервісне підприємство, належать непередбачувана нестача трудових та грошових ресурсів, суб'єктивні фактори (такі, що спричиняють зниження продуктивності праці) робочого персоналу, несправність техніки. Говорячи про випадкові проблеми із забезпечення операційного циклу трудовими ресурсами, зазначимо, що згідно даних проведеного анкетування, 24% агросервісних підприємств залучають сезонних робітників, а 13% тимчасовий персонал. Це означає, що завчасно розраховуючи на позаштатних робітників, підприємство може стикнутись із проблемою нестачі таких працівників необхідної кваліфікації та у необхідній кількості.

Обсяги виготовленої та реалізованої продукції, які зазвичай різняться у виробників будь-якого виду продукції (це спричиняє виникнення ризику недореалізації продукції), у сфері надання послуг співпадають. Натомість у агросервісних підприємств виникає проблема неповного використання потенціалу підприємств. Тобто, через зниження попиту, суб'єкти агросервісу можуть бути змушені надавати менше послуг, ніж дозволяє їх ресурсна база.

У цьому випадку результативною ознакою здійснення реалізації послуг можна вважати відхилення фактичного обсягу наданих послуг від потенційно можливого. Стійкість цієї випадкової величини у динаміці визначається, передусім, діями клієнтів агросервісних підприємств. До інших чинників, що зумовлюють коливання рівня реалізації ресурсного потенціалу досліджуваних суб'єктів господарювання, належать дії конкурентів, зокрема встановлення нижчої ціни на аналогічні послуги та покращення їх якісних характеристик.

Серед непрямих факторів впливу на такого роду ризики, окрім окреслених вище, також варто виділити фінансовий стан сільськогосподарських виробників.

Під дію невизначеності підпадає ціна на послуги агросервісу. Окрім впливу вже згадуваних інфляційних процесів, несприятливі зміни цін на агросервісні послуги можуть бути спричинені непередбачуваними діями споживачів, конкурентів, органів державної влади. Крім того, ризики зміни

обсягів надання послуг сільськогосподарським виробникам та ціна на них є взаємозалежними: виникнення одного із них зумовлює появу іншого. У процесі здійснення інноваційної діяльності (зокрема, впровадження окремих інновацій) під дією виділених вище факторів виникають ризики, формою прояву яких є випадкові відхилення відповідних результуючих показників від сподіваного (наприклад, зазначеного у проєктах) рівня. Слід підкреслити те, що такі відхилення можуть бути як позитивними для агросервісного підприємства, так і негативними.

Управління ризиками, що виникають у процесі впровадження інноваційних проєктів, передбачає застосування трьох альтернативних способів ризик-менеджменту, а саме: відмову від ризику, його прийняття та здійснення цілеспрямованого впливу на нього. Два перші варіанти характерні для процесу прийняття рішення щодо реалізації проєктів, останній же передбачає корегування рівня відповідного інноваційного ризику за допомогою спеціальних заходів – інструментів та методів ризик-менеджменту. У табл. 3.4 наведено результати адаптації традиційних методів управління ризиками до сфери інновацій агросервісу.

Вибір окремих методів управління обов'язково має враховувати принцип економічності, згідно якого витрати на управління ризиками не мають перевищувати можливі втрати. У контексті ризик-менеджменту інноваційних ризиків, особливу увагу слід приділити методу диверсифікації діяльності, який передбачає впровадження кількох видів непов'язаних між собою інновацій. При цьому дія негативних ризиків буде спрямована на ефективність одного із видів діяльності підприємства, тоді як результативність інших не сильно відхилиться від планового рівня. Визначене дасть змогу уникнути повної втрати інвестованих ресурсів. Це зумовлює виникнення питання про оптимальний розподіл фінансових ресурсів, які є у розпорядженні агросервісного підприємства, між пропонованими проєктами. Така задача має стохастичний характер та передбачає дослідження ймовірності відхилення

фактичного рівня економічної ефективності від прогнозованого (сподіваного, раніше обчисленого).

Таблиця 3.4

Методи управління інноваційними ризиками агросервісних підприємств

Ризики	Метод управління	Сутність методу
<i>Ринкові</i>		
Ризик коливання цін на ресурси, які необхідні для надання відповідних послуг	Диверсифікація	Співробітництво з кількома постачальниками
	Хеджування	Використання строкових контрактів на придбання відповідних засобів та матеріалів
	Лімітування концентрації ризику	Встановлення граничних нормативів обсягу закупівлі товарів у одного постачальника
	Інтеграція	Об'єднання із постачальниками
Ризик коливання обсягів наданих послуг та цін на них	Диверсифікація	Співробітництво з кількома споживачами
<i>Виробничі</i>		
Ризик коливання якості наданих послуг	Розробка адекватної системи відповідальності	Використання штрафів (заохочень) відповідальності за необґрунтовані (виправдані) рішення з ризик-менеджменту;
Ризик коливання потенційного обсягу наданих послуг	Диверсифікація	Співробітництво з кількома постачальниками
	Хеджування	Використання строкових контрактів на придбання необхідних обсягів засобів та матеріалів
<i>Підприємницькі</i>		
Ризик коливання рівня ефективності інноваційної діяльності	Диверсифікація	Здійснення різних видів діяльності
	Страховання	Страховання підприємницьких ризиків
	Фінансування ризиків	Формування спеціальних фондів фінансування ризиків

Серед проблем інноваційного забезпечення діяльності підприємств аграрного сервісу ключовими є неспроможність обрати серед сукупності можливих видів нових послуг, впровадження яких носить характер інновацій, ті, що є фінансово вигідними. Також проблематичним виявилось повноцінне фінансове забезпечення інноваційної діяльності. Подолати ці та інші

перешкоди можна шляхом організації науково обгрунтованої інфраструктури інноваційної діяльності у сфері агросервісу. Крім того, прийняття рішень щодо управління інноваціями має спиратись на результати адекватної оцінки ефективності впровадження інноваційних проєктів. В основу відповідної методики слід покласти інтегральний узагальнюючий показник, що враховує всі форми прояву ефективності інноваційної діяльності. Необхідним є і оцінка й управління інноваційними ризиками агросервісних підприємств, що дасть можливість скоротити негативні впливи невизначеності навколишнього середовища агросервісних підприємств.

Висновки до розділу 3

1. Ефективне впровадження інновацій передбачає формування системи управління інноваційною діяльністю в агросервісних підприємствах. Система управління являє собою сукупність взаємопов'язаних елементів, які взаємодіють між собою та відповідають інноваційному потенціалу підприємства, забезпечують його ефективну самоорганізацію та сприяють переходу на якісно новий рівень розвитку за рахунок впровадження інновацій.

2. З метою врахування непередбачуваної негативної дії інноваційних ризиків методику оцінки ефективності доповнено розрахунками ймовірності досягнення очікуваних (бажаних) рівнів інтегрального показника. Для цього використано метод імітаційного моделювання, який передбачає врахування законів розподілу ймовірності надходжень та витрат.

3. У процесі інноваційної діяльності агросервісні підприємства стикаються із негативною дією ризиків збільшення витрат і скорочення ціни та обсягу реалізації, ефективності господарської діяльності, зниження якості наданих послуг. В якості основного обмеження варто використати наявні у агросервісного підприємства або його потенційних інвесторів та кредиторів фінансові ресурси.

ВИСНОВКИ

1. Необхідною умовою економічного розвитку будь-якої галузі суспільного виробництва, у т. ч. аграрного сервісу, є інноваційна діяльність, яка визначає ефективність функціонування суб'єктів сільського господарства.

2. Ефективне впровадження інновацій передбачає необхідність формування системи управління інноваційною діяльністю в агросервісних підприємствах, яка представляє собою сукупність взаємопов'язаних елементів, які взаємодіють між собою та відповідають інноваційному потенціалу підприємства, забезпечують його ефективну самоорганізацію та сприяють переходу на якісно новий рівень розвитку за рахунок впровадження інновацій.

3. Необхідність обслуговування сільськогосподарських товаровиробників агросервісними підприємствами зумовлюється, передусім, високим рівнем зношеності технічних засобів виробництва та дефіцитом фінансових ресурсів, необхідних для оновлення та переоснащення технічної і технологічної бази, а також для фінансування оборотних активів суб'єктів сільського господарства

4. У процесі інноваційної діяльності агросервісні підприємства зазнають негативного впливу ризиків збільшення витрат та скорочення ціни, обсягу та якості наданих послуг, ефективності господарської діяльності.

5. Для зниження обсягу можливих втрат від непередбачуваного скорочення ефективності реалізації окремих інновацій запропоновано використовувати метод стохастичного оптимізаційного моделювання, ціллю якого є максимізація ймовірності досягнення індексу прибутковості наперед встановленого мінімального рівня шляхом забезпечення оптимального розподілу інвестиційних коштів між інноваційними проектами, виходячи із обсягів фінансових ресурсів, що є у розпорядженні агросервісного підприємства.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

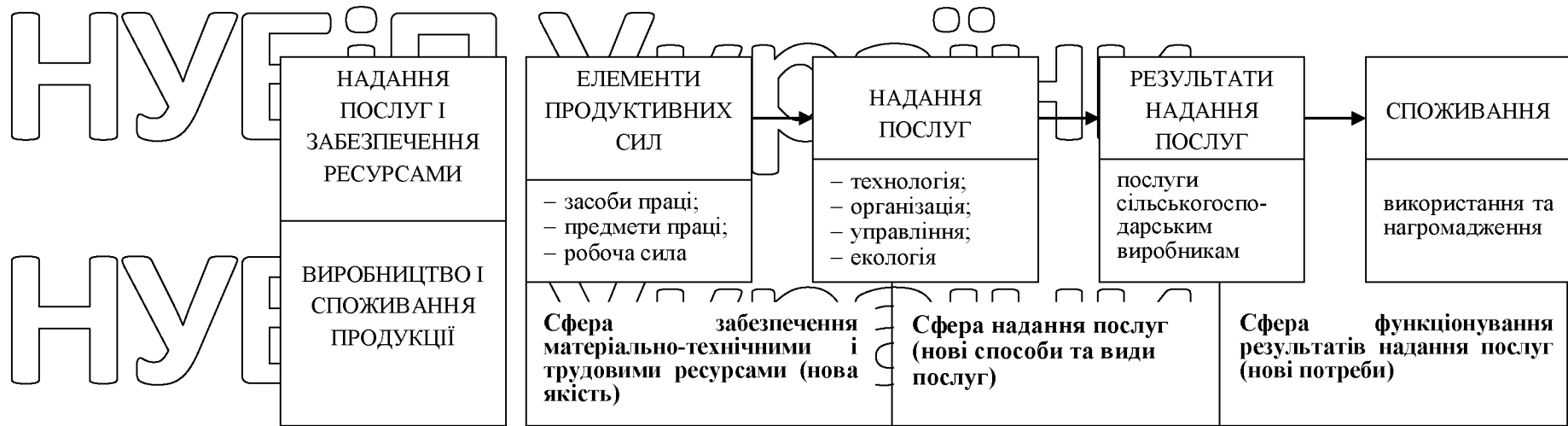
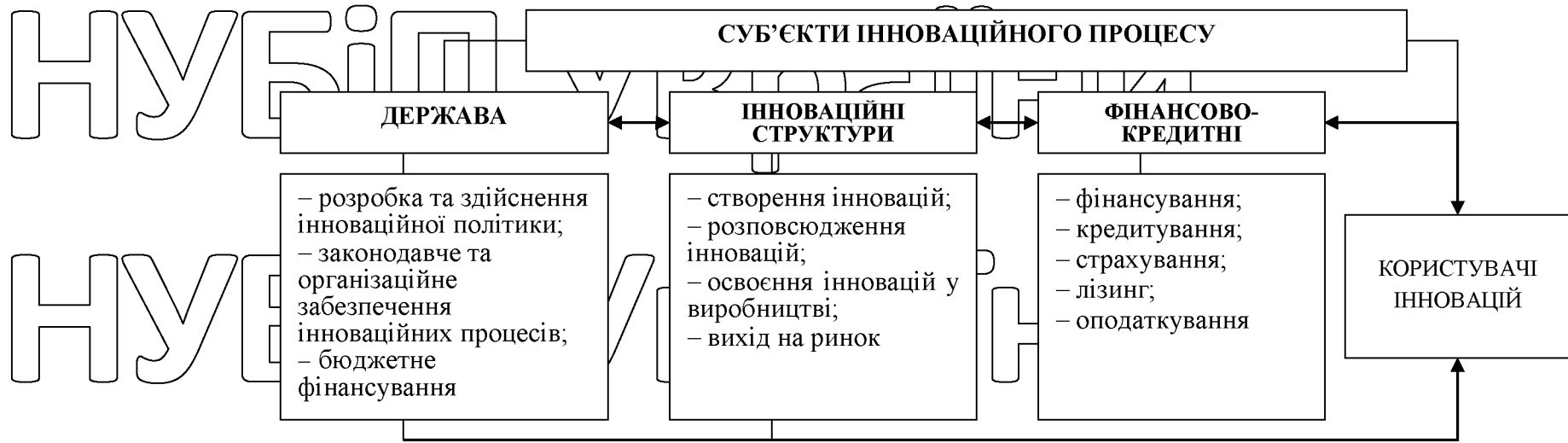
Д о д а т к и

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Взаємозв'язок суб'єктів інноваційного процесу та руху інновацій у процесі

діяльності агросервісних підприємств

НУБІП УКРАЇНИ

Додаток Б
АНКЕТА КЕРІВНИКА АГРОСЕРВІСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Агросервісні послуги	Основні послуги	Допоміжні послуги	Нові послуги
	1	2	3
постачання сільгосптехніки та запчастин			
ремонт техніки			
прокат сільськогосподарської техніки			
обробіток ґрунту			
збирання врожаю			
переробка сільськогосподарської продукції			
меліорація			
постачання добрив, засобів захисту рослин			
внесення добрив, засобів захисту рослин, насіння			
зооветеринарні послуги			
транспортні послуги			
будівництво та ремонт приміщень			
кредитування			
лізинг			
страхування			
організація збуту (маркетингові послуги)			
інформаційно-консультаційні послуги			
інше (вказати)			

НУБІП УКРАЇНИ

Додаток В
Вихідні дані для оцінки економічної ефективності альтернативних інноваційних проектів III «Агротех»

Показник	Рік							
	0	1	2	3	4	5	6	7
Проект 1								
Вартість наданих послуг (виручка від реалізації), тис. грн	0	25	50	80	80	80	80	80
Інноваційні витрати, тис. грн	132	40	11	11	11	11	11	11
Кількість працюючих, залучених у процес реалізації проекту, чол.	7	7	7	7	7	7	7	7
Вартість основних засобів, тис. грн	100	87	74	61	48	35	22	9
Проект 2								
Вартість наданих послуг (виручка від реалізації), тис. грн	0	120	180	245	245	245	245	245
Інноваційні витрати, тис. грн	630	23	23	23	75	23	23	23

НУБІП України	Кількість працюючих, залучених у процес реалізації проєкту, чол.	6	6	6	6	6	6	6	6
	Вартість основних засобів, тис. грн	630	550	470	390	470	360	230	140
Примітка: проєкт 1 передбачає збирання врожаю; проєкт 2 – технічне обслуговування сільськогосподарського виробництва.									
Джерело: складено головним економістом ПП «Агротех».									

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

Список використаної літератури:

1. Агеєва І.В. Формування інженерно-технічного сервісу в сільському господарстві: дис... кандидата економічних наук. 08.07.02 / Дніпропетровськ, 2003. 170 с.

2. Аграриям пролонгировали кредитов на 2 млрд. грн. // [електронний ресурс] режим доступу: BIZ.liga.net (11.03.2009).

3. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації: Монографія / КНЕУ, 2003. 394 с.

4. Аржевітін С. Роль держави у структурній перебудові економіки / Вісник Національного банку України. 2008. № 8. С. 3-9.

5. Безкровний М. Ф. Змішана модель сільськогосподарських дорадчих служб / Науковий вісн. Національного аграр. ун-ту. 2006. № 110. С. 176-178.

6. Безуглий М.Д. Сучасний стан реформування аграрно-промислового комплексу України / К.: Аграр. наука, 2012. 48 с.

7. Бородіна О. М. Науково-прикладні аспекти розвитку дорадництва у сільському господарстві / Вісн. аграр. науки. 2001. № 12. С. 63-66.

8. Брояка А. А. Моніторинг сільськогосподарських дорадчих послуг: показники якості та ефективності / Економіка АПК. 2008. № 11. С. 26-29.

9. Вітлінський В.В. Аналіз, оцінка та моделювання економічного ризику / К.: ДЕМІУР, 1996, 212 с.

10. Войтюк В.Д. Науково-методичні засади вдосконалення системи інженерного забезпечення АПК: рекомендації до застосування в галузі аграрного виробництва / Ніжин.: «MILANIK», 2008. 118 с.

11. Дереча Д. О. Управління інноваційними ризиками агросервісних підприємств шляхом стохастичного моделювання розподілу інвестиційних ресурсів / Соціально-економічний розвиток України: європейський вимір: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.: у 2-х т. Одеса: Центр економ. досліджень та розвитку, 2011. Т. 1. С. 36-39.

12. Економіка і організація аграрного сервісу/ П.О. Мосіюк, О.В.Крисальний, В.А.Сердюк, С.І.Мельник та ін. За ред.П.О.Мосіюка. К.: ІАЕ УААН, 2004. 345 с.

13. Закон України “Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України” // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, № 47, Ст. 464.

14. Закон України “Про інноваційну діяльність” від 4 липня 2002 року № 40 – IV. [Електронний ресурс]. Джерело доступу: www.rada.gov.ua

15. Закон України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” від 16 січня 2003 р. № 433-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. №13. Ст.93.

16. Закон України “Про сільськогосподарську дорадчу діяльність” [Електронний ресурс]. Джерело доступу: www.rada.gov.ua

17. Захарін С.В. Інвестиції в інновації: теорія, парадигма, методологія досліджень / Актуальні проблеми економіки. 2010. № 4 (106). С. 60-64

18. Збірник матеріалів з питань розвитку технічних послуг в АПК, За ред. В.Ф. Шпак. К,2003. С. 225.

19. Звіт про науково-дослідну роботу «Методологія аналізу, оцінки та відтворення основного капіталу, формування інфраструктури ринку матеріальних і нематеріальних ресурсів» ІНЦІ «Інститут аграрної економіки», 2010 р. с. 77.

20. Інноваційний менеджмент сталого розвитку на прикладі агропромислового комплексу / [Гришин І.Я., Мазоренко Д.І., Бурова О.К. та ін.]; за ред. Д.І. Мазоренка, О.К. Бурової. К., 2005. 546 с.

21. Лузай Ю.Я. Фінансовий стан агропромислового виробництва в Україні та шляхи його удосконалення / Економіка АПК. 2007. №5. С.14

22. Офіційний сайт Верховної ради України / [електронний ресурс] режим доступу: <http://www.in.gov.ua>

23. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України / [електронний ресурс] режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.

24. Офіційний сайт Державної служби статистики України / [електронний ресурс] режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

25. Офіційний сайт Європейської факторингової компанії розвитку / [електронний ресурс] режим доступу: <http://www.efkt.com.ua>

26. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України / [електронний ресурс] режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>

27. Петров В.М. Організація ефективної системи агротехнічного обслуговування сільськогосподарських підприємств / Економіка АПК. 2009. №10. С. 25-28.

28. Семенечко Л.В. Адаптація аграрного техніко-технологічного сервісу до ринкових умов (на прикладі Волинської області): Автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.07.02 «економіка сільського господарства і АПК» Тернопіль, 2005. 20 с.

29. Ситник В. Скорочення парку найскладніша проблема АПК // Аграрний тиждень. 2008. № 6. – С. 8.

30. Статистичний щорічник України за 2019 рік [Текст] / Ред. О.Г. Осауленко, упоряд. Н.П. Павленко. К.: Державна служба статистики України, 2019. 559 с.

31. Терещенко В.К., Артım В. І. Порівняльна оцінка агролізингу з іншими джерелами забезпечення технічними засобами сільгосптоваровиробника // Український інвестиційний журнал. 2004. № 11-12 (113 – 114) С.14 – 16.

32. Удосконалення інноваційної діяльності в АПК - вимоги часу / [П.А. Лайко, Бабієнко М.Ф., Музика П.М., Бузовський С.Л., Гойчук О.І., Кулаєць М.М.] // Економіка АПК. 2007. №12. С. 85-91.

33. Форми матеріально-технічного забезпечення АПК в умовах ринку: [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://agro.ua/net/economics/documents/category-121/doc-156>.

34. Харів П.С. Інноваційна діяльність підприємства та економічна оцінка інноваційних процесів / Тернопіль: «Економічна думка», 2003. 326 с.

35. Чабан В.Г. Лізинг в АПК як інструмент запровадження інвестицій // Економіка АПК. 2006. № 3. С.34-39.

36. Чепурко В.В. Экономический риск аграрного производства: теория, методы оценки, управление / Симферополь: Таврия, 2000. – 308 с.

37. Черевань І. Лізинг як метод фінансування інноваційного розвитку виробничої бази вітчизняних підприємств // Банківська справа. 2008. №2. С. 46-56.

38. Шмідт Р. Становлення сільськогосподарських дорадчих служб в Україні/ Становлення сільськогосподарських дорадчих служб в Україні. Київ. 2002. С.5-8.

39. Янків М. Агромаркетинг как фактор рыночной трансформации Украины // Экономика Украины. 2000. №4. С.55-58.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України